

ואציטה

מבט חדש על נפלאות התורה

- א. שם עלו שבטים-נקודה משיעור ר"ח כסלו
 ב. קטנות וגדלות בשפלות ובטול-נקודה משיעור
 ב' כסלו
 ג. תשובה ברגע-עיון בזהר חיי שרה – שיעור
 לבנות מדרשת "טהר"
 ד. "קצרים" לשבוע פרשת ויצא

יוצא לקראת שבת פרשת ויצא תשע"ח

שיעורי השבוע בנגלה, קבלה וחסידות
 מאת הרב יצחק גינזבורג שליט"א

ג	ל	ע	י	נ
ו	א	כ	י	ט
נ	פ	ל	א	ו
ט	ת	ו	ר	ת

שם עלו שבטים

הרב יצחק גינזבורג שליט"א^{*}

מרכבת האבות והשבטים

ענינה העיקרי של פרשת ויצא הוא בנין בית יעקב, לשמו יצא יעקב מן הארץ ונשא את רחל ולאה. בפרשה נולדים רובם ככולם של שבטי י-ה (למעט בנימין, שנולד בפרשה הבאה). השבטים הם כבר הדור הרביעי בעם ישראל, סוד "ומספר את רבע ישראל", לאחר שלשת האבות. "האבות הן הן המרכבה", הם מכוונים כנגד המדות חסד-גבורה-תפארת, וביחס אליהם דור השבטים הוא כרגל הרביעית של המרכבה, ספירת המלכות.

לכן, במדה מסוימת השבט העיקרי – הכולל את כל היהודים – הוא שבט יהודה, שבט המלכות. אמנם, בפועל מתחיל הדור הרביעי מראובן, הוא תחלת התגלות המלכות בעם ישראל (ורמוז: ראובן הוא המשלים את האבות, אברהם-יצחק-יעקב, להיות כפולת יג, ובכך משלים בעצם את גילוי מדת ה-אהבה של "אברהם אהבי", מדת "אחד היה אברהם", "כי אחד קראתיו" – אברהם-יצחק-יעקב-ראובן עולה אחד פעמים אבינו, שלמות אבינו האחד):

גבורה יצחק		חסד אברהם
	תפארת יעקב	
	מלכות ראובן	

הבנים מעלים את ההורים

למדות האבות, חסד-גבורה-תפארת, יש ענפים המסודרים באותו סדר של ימין-שמאל-אמצע – נצח-הוד-יסוד – ולכן ארבעה דורות ניתן גם לכוון כסדרם ברצף (ללא דילוג על הנה"י) ל'מרכבה' של נצח-הוד-יסוד-מלכות. דהיינו, אברהם בנצח, יצחק בהוד, יעקב ביסוד וראובן במלכות:

^{*} נקודה מעובדת מסעודת ר"ח כסלו ע"ח. נרשם על ידי איתיאל גלעדי.

נצח אברהם		הוד יצחק
	יסוד יעקב	
	מלכות ראובן	

בגל הלידות הראשון של לאה אמנו, עד שנאמר בה "ותעמד מלדת", היא יולדת ארבעה בנים – ארבעת השבטים הראשונים, ראובן-שמעון-לוי-יהודה – שמפורש³ כי הם עצמם מכוונים כמעין מרכבה, כנגד ימין-שמאל-אמצע (ראובן-שמעון-לוי) ורגל רביעית, מלכות. אם כן, לאחר לידת ארבעת השבטים, מתבקש להעלות-להחזיר את האבות למקומם הקבוע כנגד הספירות חסד-גבורה-תפארת ולכוון תחתיים את ראובן-שמעון-לוי לענפיהן, נצח-הוד-יסוד (לוי ביסוד, בסוד "הפעם ילוח אישי אלי" ובסוד "כמעט איש וליות"), ואז יהודה, השביעי (בסוד "כל השביעין חביבין"), מכוון כנגד המלכות, כראוי לשבט המלכות:

חסד אברהם		גבורה יצחק
	תפארת יעקב	
נצח ראובן		הוד שמעון
	יסוד לוי	
	מלכות יהודה	

ההגיון המוסבר כאן הוא שהשבטים הנולדים נכנסים למקומם של האבות – בסוד "תחת אבתיך יהיו בניך" – ומעלים את האבות גבוה יותר. המשכו של אותו סדר, כדלקמן, מלמד מוסר השכל חשוב – ככל שיגיעים להעמיד יותר ילדים זוכים ההורים להתעלות מעלה-

³ ראה תו"א ויחי (מה, א) ד"ה "יהודה אתה יודוך אחיך".

מעלה. הבנים הנולדים מכבדים את ההורים בכך שהם 'ממלאים את מקומם' במציאות ומאפשרים להתפנות מהמדרגות הנמוכות ולהגיע לשרשם העליון.

עלית האבות למוחין

לפי אותו הגיון, שלישית השבטים הבאה 'תקפיץ' שוב את הקודמים להם בקומה אחת: בלידת דן-נפתלי-גד יעלו האבות לעמוד בחכמה-בינה-דעת – אברהם-יצחק-יעקב יתעלו למדרגת האלקות המאירה בהם, ה"חלק אלוך ממעל ממש" שלהם, כנודע שבכוונות ברכת אבות "אלהי אברהם, אלהי יצחק ואלהי יעקב" מכוונים כנגד החב"ד³. אז שבעת בני יעקב, עד גד, יהיו מכוונים כנגד מדות הלב – ראובן-שמעון-לוי כנגד חסד-גבורה-תפארת (בהתאם להקבלה הפשוטה והטבעית שלהם, כמבואר בדא"ח²), יהודה-דן-נפתלי כנגד נצח-הוד-יסוד (נפתלי, הקרוי על שם חבור¹, כנגד היסוד המחבר) וגד, השביעי החביב, כנגד המלכות (כרמזו בשם גד, השביעי-החביב בבנים, העולה ז, בחלוקה ל-ג ו-ד, חג"ת-נהי"ם):

חכמה אברהם		בינה יצחק
	דעת יעקב	
חסד ראובן		גבורה שמעון
	תפארת לוי	
נצח יהודה		הוד דן
	יסוד נפתלי	
	מלכות גד	

עלית האבות לכתר

יעקב אבינו לא מסתפק בשבעה ילדים, והשלישיה הבאה היא אשר-יששכר-זבולון. כעת, כאשר ישנם ליעקב עשרה ילדים, האבות עולים לשרשם בשלשת הראשים בכתר

³ שער הכוונות דרושי העמידה דרוש ב (ובכ"ד).

¹ ראה בראשית ל, ח וברש"י עה"פ.

העליון^ה – אברהם, "ראש כל המאמינים", כנגד כח האמונה (רדל"א); יצחק אבינו, לשון צחוק ותענוג, כנגד כח התענוג (רישא דאין); יעקב, "איש תם ישב אהלים" העוסק בחכמתו ורצונו של ה' ומקיים "עם לבן גרתי ו-תריג מצוות שמרתי", כנגד כח הרצון (רישא דאריך). אז ראובן-שמעון-לוי הם כנגד חכמה-בינה-דעת, כהקבלה המפורשת – כח הראיה (על שמו נקרא ראובן) בחכמה, כח השמיעה (על שמו נקרא שמעון) בבינה וכח היחוד והחבור של לוי ("הפעם ילוח אישי אלי") בדעת ("והאדם ידע את חוה אשתו"). השלישיה הבאה היא יהודה בחסד (כמו רבי יהודה בין תלמידי רשב"י בזהר), דן (לשון דין) בגבורה ונפתלי בתפארת. שני בני זלפה, גד ואשר, הם כנגד נצח והוד, "תריין פלגי גופא", ויששכר וזבולון יכנסו במקום היסוד והמלכות – כמתאים ליחס בין יששכר, ה"צדיק יסוד עולם", תלמיד חכם המורה הוראות וקובע את הלוח היהודי (עם הקדימה והאיחור שבו, כתכונת היסוד¹), לזבולון, הסוחר הנמרץ היוצא לעולם הגדול לברר בירוים וגורם בסופו של דבר גם לגיור גרים² (כמלכות היורדת לעולמות בי"ע להעלות מהם טרף):

^ה סוד הוי' ליראיו שער א פרק א.

^י ראה סוד הוי' ליראיו שער יח פ"ו.

^ז ראה רש"י לדברים לג, יט.

	אמונה אברהם	
	תענוג יצחק	
	רצון יעקב	
בינה שמעון		חכמה ראובן
	דעת לוי	
גבורה דן		חסד יהודה
	תפארת נפתלי	
הוד אשר		נצח גד
	יסוד יששכר	
	מלכות זבולון	

השלמת "שבטי י-ה" – עלית האבות לעקודים-נקודים-וברודים

אכן, עיקר ירידת יעקב לחרן היתה לשם נישואי רחל – עיקר כנסת ישראל, בזכותה נשא גם את לאה ואת השפחות והעמיד מהם את כל השבטים – ולידת בניה יוסף ובנימין. עליה זו היא המובהקת ביותר, כאשר יוסף הצדיק ובנימין הצדיק – "צדיק עליון" ו"צדיק תחתון" – נכנסים למקומם ה'הכרחי', יוסף ביסוד (צדיק עליון, יסוד דכורא) ובנימין במלכות (צדיק תחתון, יסוד נוקבא). בלידתם נשלמים כל יב בני יעקב, "שבטי י-ה", וכל הפרצוף שמצטייר כאן לנגד עינינו מגיע לתכלית העליה ומונה עם האבות י-ה מדרגות.

לאן יכולים לעלות האבות למעלה מהכתר? לשלש המדרגות – הנזכרות בעצמן בפרשת ויצא – של עקודים-נקודים-וברודים¹¹ (כפי שכותב בפירושו הרמ"ז בהגהתו הראשונה לספר אוצרות חיים!): אברהם אבינו הוא כנגד עולם העקודים (כמתגלה בשיא עשרת נסיונותיו, נסיון העקדה), בו כל האורות עקודים בכלי אחד, סוד "אחד היה אברהם", "אחד קראתיו". עולם הנקודים שנשבר הוא בחינת גבורת יצחק אבינו. עולם הברודים, עולם התיקון, הוא מדרגת יעקב אבינו, ה'בעלים' של עולם התיקון (שראשיתו-יסודו – ראשית התיקון כולו – כמפורש בעץ חיים, ברדל"א, שהרי כעת העליה היתה בשתי מדרגות בלבד, ודוק).

תחתיהם נמצאים ראובן ושמעון כנגד כחות הכתר הבאים, התענוג (כמבואר שעיקר התענוג מתגלה בכח הראיה) והרצון (בסוד "אם תאבו [= תרצו] ושמעתם"), לוי בחכמה (בסוד מקור הכח לזיווג במוחין דאבא), יהודה בבינה (מקור שבט המלכות, סוד "כאמה בתה", ומקור ההודיה של יהודה, בסוד "בינה עד הוד אתפשטת"), דן בדעת (דעת עליון ודעת תחתון, שהרי "אם אין דעת הבדלה מנין", ובפרט שייך דין-ההבדלה של דן לעטרא דגבורות שבדעת), נפתלי (לשון חבור, כנ"ל) בחסד, גד (החלוץ-הגבור, בו נאמר "גד גדוד יגודנו והוא יגוד עקב") בגבורה, אשר (המאושר שבשבטים) בתפארת (המאושרת שבספירות, שלמות כל המדות בהיותה הבריח התיכון המכריח מן הקצה אל הקצה, ובסוד "כתפארת אדם לשבת בית", בית-אשר הרמוז בפתחת התורה ב"בראשית"; התפארת משפיעה במלכות, בסוד "מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך") יששכר וזבולון בנצח ובהוד (כמפורש לגביהם בספה"ק) ויוסף ובנימין במקומם העצמי ביסוד ובמלכות, כנ"ל:

¹¹ מקור עולם העקודים בפה דא"ק, מקור עולם הנקודים בעיני א"ק ומקור עולם הברודים במצח דא"ק – מקורות העולמות-האבות עולים (מתאים לכך שיעקב, השלישי, הוא "הבחיר שבאבות") אך ככל שעולים ההארה היוצאת מהמקור קלושה יותר, ודוק.

	עקודים אברהם	
	נקודים יצחק	
	ברודים (רדל"א) יעקב	
	תענוג ראובן	
	רצון שמעון	
בינה יהודה		חכמה לוי
	דעת דן	
גבורה גד		חסד נפתלי
	תפארת אשר	
הוד זבולן		נצח יששכר
	יסוד יוסף	
	מלכות בנימין	

חמש עליות

בכל ההתבוננות הזו היו לאבותינו חמש מדרגות – במוטבע (נה"י), במורגש (חג"ת), במושכל (חב"ד), בכתר (ג רישין) ובעולמות הנאצלים מא"ק (עקודים-נקודים-ברודים). אלו חמש המדרגות שבסוד נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה (המתוארות אכן כחמש עליות להן זוכה האדם בעבודתו, זו אחר זו) סוד חמש העליות האמורות במשיח (כנודע שמשכיחי הינו חמישי) – "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד".

היחיד מבין השבטים המצטרף לאבות בסוד חמש העליות הוא ראובן – ראש השבטים, "בתר רישא גופא אזיל", "ברא בוכרא" שביחס לאחיו הוא מעין אב (כמאמר חז"ל ש"כבד את אביך ואת אמך" בא "לרבות אחיך הגדול" – שהחל במלכות, עלה לנצח, לחסד, לחכמה (שלש עליות בקו ימין) והגיע עד לתענוג. לשלשת האחים הבאים אחריו יש ארבעה מקומות בסדר העליות כאן, לשלשת הבאים אחריהם שלשה מקומות, לשלשת הבאים אחריהם שני מקומות וליוסף ובנימין רק מקום אחד.

יב השבטים בסוד יב הפרצופים

כאשר נשלם סוד "שבטי י-ה" – י-ה מדרגות של ג האבות ו-יב השבטים – מתגלה ש-יב השבטים הם כללות עולם האצילות (בסוד יב גבולי אלכסון דאצילות) ואפשר להקבילם, כמתבקש, גם לסוד הכולל של קבלת האריז"ל, סוד יב פרצופים. יב הפרצופים הם ששה זוגות – עתיק ונוקביה, אריך ונוקביה, אבא ואמא עילאין, ישראל-סבא ותבונה, ישראל ולאה, יעקב ורחל. הדבר מתבטא בסוד לידת השבטים בזוגות דווקא (מתאים לסוד הזוגיות של יעקב, הנושא שתי נשים שהן ארבע):

ארבעת הילדים הראשונים שנולדים ללאה מתחלקים במובהק לשני זוגות: ראובן ושמעון (שכנגד חושי הראיה והשמיעה) נקראים עדיין על שם חוית לאה כשנואה ("וירא הוי' כי שנואה לאה ויפתח את רחמה") – "כי ראה הוי' בעניי" ו"כי שמע הוי' כי שנואה אנכי" (בחסידות מוסבר כי לאה "שנואה" ליעקב בהיותה סוד "עלמא דאתכסיא" שאינו מושג עבורו, שעל כן אינו יכול לאהוב אותה אהבת איש לאשתו, ויש לומר שהיא נעלמת-שנואה גם עבור עצמה, על דרך "רישא דלא ידע ולא אתידע", ודוק). בקריאת שמות שני הילדים הבאים, לוי ויהודה (מהם כתר כהונה וכתר מלכות, וכן כתר תורה המסור למשה רבינו), כבר מתבטאת תקות של לאה להפוך לאהובה והודאתה על בניה – "הפעם ילוה אישי אלי כי ילדתי לו שלשה בנים" ו"הפעם אודה את הוי'".

שמונת הילדים הבאים מתחלקים באופן מובהק עוד יותר לזוגות: דן ונפתלי הם זוג ילדי בלהה, גד ואשר הם זוג ילדי זלפה, יששכר וזבולון השותפים הם זוג הילדים האחרון של לאה ויוסף ובנימין הם זוג ילדי רחל.

בהקבלה לפרצופים: ראובן ושמעון – בהם יחסי יעקב-לאה הם עדיין בעלמא דאתכסיא הנעלם, במדרגה הגבוהה ביותר שבכתר – הם כנגד עתיק ונוקביה; לוי ויהודה כנגד אריך ונוקביה (כתר כהונה בדכורא, כתר מלכות בנוקבא וכתר תורה במוחא סתימאה, כנודע בסוד ה'כתר' סתם הוא כינוי לפרצופי אריך אנפין. אם כן, כל ארבעת הבנים הראשונים של לאה הם בפרצופי הכתר, שבכללותם הם כנגד החכמה הכללית, ככלל הרש"ש שהכל נכלל בחב"ד; דן ונפתלי כנגד או"א עילאין; גד ואשר כנגד ישסו"ת. אם כן, ארבעת בני השפחות הם כנגד המוחין, שבכללותם הם כנגד הבינה הכללית, ככלל הרש"ש שהכל נכלל בחב"ד; יששכר וזבולון כנגד ישראל ולאה; ויוסף ובנימין כנגד יעקב (בסוד "אלה תלדות יעקב יוסף") ורחל (כמתאים לכך שבנימין הוא-הוא נפש רחל, ה"רוחא דשביק בה בעלה", ולידתו היא

"צאת נפשה" של רחל), ובכך נשלמים פרצופי המדות שבכללותם כנגד הדעת הכללית, ככלל הרש"ש שהכל נכלל בחב"ד.

ושוב, במבנה זה, האבות הם כנגד עקודים-נקודים-וברודים שלמעלה מפרצופי האצילות, למעלה מעולם האצילות ומולידים את כל פרצופיו. יעקב אבינו, האב הקרוב המוליד בפועל את כל השבטים-הפרצופים דאצילות, כללות סוד הברודים, הוא בסוד רדל"א (כנ"ל) – שלמעלה גם מעתיק ונוקביה, בהם יש בחינת תענוג, כנגד "רישא דאין" – או, בעומק יותר, כנגד "חביון עז העצמות" שבפנימיות רדל"א (שאזי רדל"א נכלל כאן בפרצופי עתיק ונוקביה, כנ"ל שהם עדיין בסוד תחושת לאה "כי שנואה אנכי", שאינה נודעת גם לעצמה). והנה, יעקב-עז עולה ראובן – משרשו בחביון עז העצמות מוליד יעקב את ראשית אוננו, עז עצמותו, ועל כן אמר לו בברכתו "יתר שאת ויתר עז" (בסוד כתר מלכות^ט משרשו במלכות דא"ק, וד"ל), מעלתו המיוחדת של ראובן כראשון השבטים המצטרף לאבות (כנ"ל).

^ט ראה רש"י לבראשית מט, ג.

קטנות וגדלות בשפלות ובטול

הרב יצחק גינזבורג שליט"א¹

שתי מדרגות קטנות

בקבלת האריז"ל מוסבר כי התפתחות שלמה של כל פרצוף מתחוללת בכללות בארבעה שלבים: קטנות א', גדלות א', קטנות ב' וגדלות ב'.

תיאור לחוית הקטנות בנפש ניתן למצוא בתורה בפרשת המרגלים, כאשר אומרים המרגלים "[ושם ראינו את הנפילים בני ענק...] ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם" (ואף ששם מדובר בקטנות שלילית, קטנות של שקר שגרמה לבכיה לדורות ועכבה את עם ישראל במדבר ארבעים שנה, עד למעבר מדור של קטנות לדור של גדלות, ניתן ללמוד ממנה על חוית הקטנות בנפש).

חוית "ונהי בעינינו כחגבים" מתארת את קטנות המרגלים בעיני עצמם, אך מנין ידעו ש"וכן היינו בעיניהם"? מפרש רש"י: "שמענו אומרים זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים". מדוע מחליף רש"י את ה"חגבים" המוזכרים בפסוק ב"נמלים"? יש כאן רמז כי תיאור הקטנות של המרגלים מתחלק בעצמו לשתי מדרגות – "ונהי בעינינו כחגבים" (קטנים) ויתר על כן "וכן היינו בעיניהם" (כנמלים, הקטנות מן החגבים) – אותן ניתן להקביל לקטנות א' וקטנות ב'.

שפלות בדעת תחתון ושפלות בדעת עליון

מהו ההבדל בין שתי מדרגות הקטנות? את ההשוואה בין נפילים בני ענק לקטנים-בעיניהם המודדים עצמם ביחס אליהם ניתן להמחיש משני כיוונים: אדם העומד ליד גורד שחקים ומסתכל כלפי מעלה מרגיש עד כמה הוא קטן ביחס לגובה הבנין שלידו. הוא לא נתפס בעיני עצמו כקטן יותר מגודלו הרגיל, אך הוא מודע לכך שביחס לעולם הגדול שסביבו הוא זעיר ובלתי-חשוב. על חויה זו אומרים המרגלים "ונהי בעינינו כחגבים".

אכן, למי שנמצא במרומי גורד השחקים ומביט על האנשים שברחוב הם נראים כנמלים מתרוצצות – בעיניו שלו הם באמת נראים קטנים הרבה יותר מגודלם הרגיל והטבעי של אנשים (ולא רק בהשוואה לבנינים שלצדם). כאשר מי שנמצא למטה תופס כיצד הוא נראה זעיר בעיני המתבונן בו מראש המגדל הוא חווה קטנות עמוקה הרבה יותר. על חוית הקטנות הזו אומרים המרגלים "וכן היינו בעיניהם", "שמענו אומרים זה לזה נמלים יש בכרמים כאנשים".

היחס בין שתי מדרגות הקטנות הללו הוא כיחס בין "דעת תחתון" ל"דעת עליון": "דעת תחתון" היא מבט מלמטה למעלה, בו נתפסים התחוננים כ"יש" והעליונים כ"אין", אלא

¹ נקודה מעובדת משיעור ב' כסלו ע"ח – בר-מצוה דב-בער שי' גנוט. נרשם על ידי איתאל גלעד.

שהיש עצמו (שנותר בגודלו הטבעי) מודע לקטנותו ביחס לאין המהווה אותו. לעומתה, "דעת עליון" היא מבט מלמעלה למטה, כאשר העליונים נתפסים כ"יש ומציאות אמיתית והתחתונים כ"אין" זעיר וחסר-משמעות מנקודת המבט של העליונים (על דרך ביאור אדמו"ר הזקן למדרגת משה רבינו "ותמנת הוי' יביט", שמשה זכה לראות את העולם מנקודת מבטו של ה', כפי שתמונת העולם מצטיירת בעיני ה').

המעבר בין שתי נקודות המבט הוא-הוא המעבר מקטנות א' לקטנות ב', אך שתיהן עדיין מדרגות של קטנות – מדרגות בהן האדם הוא מציאות קיימת לכשעצמו ("יש ודבר נפרד בעיני עצמו"), אלא שהוא מודע לקטנותו ושפלותו.

גדלות א' וגדלות ב' – בטול היש ובטול במציאות

"שפלות ובטול עצמי המה המהוים את מציאות האדם המתוקן"²¹, ואם שתי מדרגות הקטנות הן שתי מדרגות של שפלות – שתי מדרגות של מדידה-עצמית הממחישה את קטנות האדם – מתבקש להסביר את שתי מדרגות הגדלות כשתי מדרגות של בטול המבוארות בחסידות:

גדלות א' היא בטול היש – כאשר הקטן אינו עסוק במדידת עצמו ביחס לעליון, אלא מכיר שעליו לבטל את עצמו ביחס לעליון, בהרגישו כיצד הוא מהווה אותו בכל רגע יש מאין (ואף שהעליון אינו מוחשי לו עד כדי שמציאותו שלו נעלמת, אלא מוכר לו רק ב"דיעת המציאות", הרי הוא מבטל את עצמו ביחס אליו ומתמסר אליו ככל יכולתו).
גדלות ב' היא כבר בטול במציאות – כאשר התחתון חווה באופן מוחלט את מציאות העליון, ב"ראית המהות" ממש, עד שאין לו כל מציאות נפרדת.

שפלות עם רוממות

החידוש העיקרי הוא דווקא דרגת קטנות ב' – המעבר ההכרחי מגדלות א' לגדלות ב' – שפלות אישית של התחתון כשהוא תופס את עצמו בעיני "דעת עליון", ה"נמלים" שמסתתרות ב"וכן היינו בעיניהם" ומתחדשות ביחס לקטנות המפורשת של "ונהי בעינינו כחגבים".

השפלות הראשונה, קטנות א', היא השפלות הנקוטה בספרי המוסר – "שפלות האדם" ביחס ל"רוממות א-ל". שפלות זו נדרשת והכרחית כתשתית העבודה, כהכנה לפניה אל ה' – "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש"²² (ופרש רש"י "הכנעה") – אך בעת העיסוק ב"רוממות א-ל", בתוך התפלה עצמה, אין לה מקום²³. לעומתה, השפלות השניה, קטנות ב', היא החידוש האמיתי של תורת החסידות בסוד השפלות.

לכן, לחד, גם מי שהורגל בשפלות של ספרי המוסר חש קושי עם תפיסת השפלות הזו, שאינה מניחה לאדם להישאר בגודלו הטבעי (ורק להרהר בקטנותו ביחס למי שגדול ממנו עד

²¹ ראה באורך במאמר "פרק בעבודת ה'" בספר לב לדעת.

²² ברכות ל, ב.

²³ ראה רמ"ח אותיות אות מב.

אין סוף) אלא היא מצמקת ומקטינה אותו ממציאיותו הקודמת. אך לאידך, מכיון ששפלות זו אינה מסתפקת ב"דעת תחתון", אלא כלולה בה נקודת המבט של "דעת עליון" – לא בהזדהות עם העליונים (כפי שיש בבטול במציאות), אלא ביכולת להסתכל על עצמי כפי שמסתכלים עלי מלמעלה – יש לה מקום גם תוך כדי התפלה וההתבוננות ב"רוממות א-ל" (כנודע ששרש **תפל** מתחלף בשרש **שפל** – זו שפלות פלאית המתאימה לתפלה). היא אינה מעכירה או מבלבלת את גדלות המוחין, אלא מאפשרת מעבר ממדרגת גדלות מוחין אחת למדרגת גדלות נעלית ממנה באין ערוך.

דווקא תפלה זו, המורכבת משפלות ורוממות, היא התפלה הנושאת חן בעיני ה'. והרמז: **שפלות-רוממות** עולה **חן** פעמים הוי"ו¹⁷ (**חן** העולה משילוב שפלות חגבים-נמלים¹⁸...).

"לך אל נמלה עצל"

ותוספת ביאור בחידוש זה:

בדרך כלל מוסבר כי בעבודת הנפש הפנימית קטנות א' היא אמונה, בעוד שלבי הגדלות מכוונים כנגד הכרה בהירה יותר – גדלות א' בסוד ידיעת המציאות וגדלות ב' בסוד ראית המהות (כנזכר לעיל בהסבר שתי מדרגות הבטול). ביחס לאמונה של קטנות א', קטנות ב' היא סוד הבטחון (המושג הבא עם האמונה ומבטא את השלב המפותח יותר שלה¹⁹). ובהתאמה להסבר שהתחדש כאן: בעוד השפלות הראשונה מותירה את האדם בעמדה של חוסר הבנה כלפי הדרך בה ה' מנהל את העולם, המסתפקת באמונה שכל מה שה' עושה הוא לטובה (אף כשהדברים לא מובנים לנו), השפלות השניה מכניסה לעמדה נפשית של בטחון, בה יש לאדם 'חוש' בדרך התנהלות העולם, בטחון שה' ינהיג את העולם מלמעלה בטוב הנראה והנגלה גם בעיני האדם וחריצות להתקדם למימוש הטוב הזה. לשפלות היוזמת, מלאת הבטחון בה', רומזים פסוקי הנמלה (בשני הנוסחים²⁰ של) "פרק שירה": "לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם" ו"נתן לחם לכל בשר כי לעולם חסדו".

המעבר מידיעת המציאות לראית המהות הוא המעבר מעולמנו שלנו, בו ה' מוכר לנו רק מ'שמיעה' והתבוננות מרחוק, לעולם העתידי, בו "עין בעין יראו בשוב הוי' ציון" ו"וראו כל בשר יחדו כי פי הוי' דבר". בדורנו שלנו, ימי "עקבתא דעקבתא דמשיחא", פסע לפני

¹⁷ בחלוקת רוס"ת העולה **נ** פעמים הוי"ו ואמצעי תיבות העולה **ח** פעמים הוי"ו כמנין **יצחק** (אמצע **שפלות** עולה **חן חן חן** ואמצע **רוממות** עולה **פחד**, סוד "פחד יצחק"), שהוא עיקר סוד קטנות ב' המבוארת בפנים, השפלות הפלאית, וכאשר הוא יוצא להתפלל, "ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב" כולו משחק בהרגשת עצמו כפי שהוא נתפס מלמעלה (שפלות המשחק של יצחק נוסכת באדם בטחון, כדלקמן בפנים). **שפלות** רוממות ר"ת **שר** (סוד **שירה** העולה **תפלה**).

¹⁸ הכאה פרטית של חגב-נמל – **ח** פעמים **נ**, **ג** פעמים **מ**, **ב** פעמים **ל** – עולה **י** פעמים **חן**.

¹⁹ ראה באורך במאמר "אמונה ובטחון" בספר לב לדעת.

²⁰ הפסוק הראשון בנוסח המקובל והפסוק השני בנוסח המובא בספר "בית אלקים" למבי"ט (וכן מובא כעיקר בעיון יעקב לעירובין ק, א).

הכניסה לעולם של ראית המהות, העבודה הנדרשת מאתנו היא קטנות ב' – התחזקות בשפלות הפנימית של החסידות ודווקא מתוכה פעולה במציאות מתוך בטחון מלא בה'.
 [בנקודת המעבר בין תפיסת עצמי כפי שאני נראה ב"דעת עליון", קטנות ב', להזדהות המוחלטת עם העליון המביט והתכללות בו בבטול במציאות, גדלות ב', מתחולל מהפך והיהודי רואה את עצמו כפי שהוא נתפס במציאות מבעד למשקפת-המגדילה של התורה, כמבואר בדא"ח¹¹ בסוד הפסוק "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וברך את עמך את ישראל", שכאשר ה' משקיף במשקפת של "תורה מן השמים" נראית האמת התורנית, שבני ישראל (ר"ת "יש ששים ריבוא אותיות לתורה") גדולים יותר מכל המציאות, ואזי ה' מברך את ישראל. בקטנות א' האדם נראה לעצמו קטן, בקטנות ב' האדם נראה לעצמו קטן מאד ובשלב המעבר הוא נראה לעצמו גדול מאד. בפזיקה המודרנית התגלה כיצד דווקא ה'קטן מאד' וה'גדול מאד' שוים ממש, כך שדווקא השפלות האמתית (קטן מאד) מביאה אדם להכרת גדולת ישראל בעיני ה' (גדול מאד) – כזיקה בין השפלות הפרטית לגאווה הלאומית¹² – ומוכן עוד יותר מדוע היא נוסכת באדם בטחון חזק בה'. בנקודת המעבר הזו בין קטנות ב' לגדלות ב' ה"נמלים" הופכים ל"גמלים"¹³, כשירת הגמל ב"פרק שירה", בהזדהות מלאה עם המבט "ממעון קדשך מן השמים", המחשיב את עם ישראל ואת הדירה שהם עושים לו יתברך בתחתונים: "הוי' ממרום ישאג וממעון קדשו יתן קולו שאג ישאג על נוהו".]

¹¹ ד"ה "איתא במדרש תילים" אותו נהוג לחזור בבר-מצוה.

¹² ראה באורך ביאור א ל"פרק בעבודת ה'" (והנסמן שם).

¹³ חילוף גמל-נמל הוא חילוף גן שכנגד הבינה באלפא-ביתא אלכ"ם – הבינה היא הכח המודד מקטן לגדול, וד"ל.

ש"ק חיי שרה, כ"ב מרחשון ע"ח – כפר חב"ד

תשובה ברגע

עיון בזהר חיי שרה – שיעור לבנות מדרשת "טהר"

סיכום שיעורי הרב יצחק גינזבורג שליט"א^{כא}

א. מבנה פרשת חיי שרה

[ליל שבת – אחרי הדלקת נרות^{כב}]

שבת שלום. השבת היא שבת חברון – אז נחשוב שאנחנו בחברון.

"מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים"

אנחנו קוראים השבוע פרשת חיי שרה, שמתחילה "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים..."^{כג}. מדייקים בפסוק למה כתובה המלה "שנה" אחרי כל מספר (ולא כתוב פשוט 'מאה ועשרים ושבע שנים', כמו במספרים אחרים בתורה). רש"י כותב, על פי דברי חז"ל, את הדרשה הידועה "בת ק' כבת כ' לחטא" – לפני מתן תורה גיל העונשין היה עשרים, ועד אז נחשבו נקיים מחטא, ושרה היתה נקיה מחטא באותה מדה גם בת מאה – ו"בת כ' כבת ז' ליפי", ומסבירים שהיפי של בת שבע הוא הכי תמים ולכן הכי יפה.

בפנימיות התורה^{כד} מסבירים את הסדר של "מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" על המדרגות בנפש – על-מודע, שכל ורגש. אם נתחיל מלמטה, "שבע שנים" היינו שבע המדות של הלב, שהשמות שלהן בפנימיות הם אהבה, יראה, רחמים, בטחון, תמימות, אמת ושפלות. בקבלה קוראים לשבע המדות הללו חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד ומלכות. למעלה ממדות הלב, "עשרים שנה" הן המוחין – חכמה ובינה. "מאה שנה" רומז לעל-מודע, כתר בלשון הקבלה – הכחות שהם מעל השכל, איננו מודעים להם, אך הם מאד משפיעים על חיינו, הם הכחות העיקריים שמולכים אותנו. הכח העליון שבכתר הוא האמונה. אברהם אבינו הוא המאמין הראשון, הוא יחד עם שרה הם "ראש כל המאמינים", "תשורי מראש אמנה"^{כה}. הציווי הראשון של ה' לאברהם, היהודי הראשון, הוא "לך לך... אל הארץ אשר אראך"^{כו} – מה מוליך אדם אל הבלתי-נודע? רק אמונה. מתחת לאמונה יש תענוג – תענוג החיים. הכח התחתון שבכתר הוא הרצון – דחף נפשי חזק, לממש, להגשים, לפעול משהו.

^{כא} נרשם (מהזכרון) על ידי איתיאל גלעדי. לא מוגה.

^{כב} בפנים שובצו השלמות שנאמרו בסעודת שבת ביום (ואחרי שבת), רובן בהערות שוליים.

^{כג} בראשית כג, א.

^{כד} זהר ח"א קכג, א (הובא ונתבאר בכ"ד בדא"ח – ראה לקו"ת דברים צג, א ואילך).

^{כה} שיר השירים ד, ח.

^{כו} בראשית יב, א.

למה במדות יש אחדות ("שבע שנים"), במוחין יש עשרות ("עשרים שנה") ובכתר מאות ("מאה שנה")? מושג חשוב בקבלה וחסידות הוא התכללות – ככל שעולים במדרגות יש יותר התכללות, כך שכל ספירה כוללת את כל האחרות. במדות כל ספירה היא לבד, מדה אחת בפני עצמה, אך במוחין כבר יש התכללות – כל ספירה כוללת את כל עשר הספירות, כך שחכמה ובינה הן "עשרים שנה". בכתר יש עוד יותר התכללות – התכללות כפולה, כך שכל מדרגה כוללת את כל הספירות שכוללות בעצמן את כל הספירות.

השראת שרה (המושלמת) על השידוך (המושלם)

זו תחלת הפרשה, ששרה אמנו היתה מושלמת בכל המדרגות שלה, בכל כחות הנפש ומיד ממשיכה התורה בסיפור קניית מערת המכפלה (בארבע מאות שקל כסף, הרומזים, לפי הנ"ל, לארבעה כתרים – כתר תורה כתר כהונה כתר מלכות וכתר שם טוב העולה על גביהם). בהמשך הפרשה הסיפור העיקרי הוא של שידוך יצחק ורבקה, השידוך הכי מושלם בתורה (הרומז ליחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, יחוד מ"ה וב"ן בלשון הקבלה). זהו שידוך שכולו השגחה פרטית – אליעזר חוזר למשפחת אברהם ובדיוק כאשר הוא מגיע לעיר "והנה רבקה יצאת"¹⁷. ההשגחה הפרטית כל כך בולטת בשידוך הזה, עד שאפילו לבן ובתואל אומרים "מהו" יצא הדבר"¹⁸. רבקה היא צדיקה, אבל אבא שלה ואח שלה הם לא צדיקים, ואפילו הם מודים בהשגחה הפרטית ואומרים "מהו" יצא הדבר".

אם כן, הפרשה מתחילה בצדקת המושלמת וממשיכה בשידוך המושלם. בעומק, ההשראה לכל השידוך של יצחק ורבקה היא משרה – האמא היא שעושה את השידוך, והיא זאת שמגלה את ההשגחה הפרטית המופלאה שבשידוך. והרמז: **שרה יצחק רבקה = השגחה פרטית!** לפני הפרשה של שליחת אליעזר להביא כלה ליצחק יש פסוק מעבר, כתוב "ואברהם זקן בא בימים והו"ו ברך את אברהם בכל", ורש"י מפרש ש"בכל" בגימטריא בן, ומכיון שהיה לו בן היה עליו להשיאו אשה. אפשר להבין שעד כה אברהם סמך על שרה שתעשה את השידוך, וכעת הוא הבין שבלית ברירה התפקיד עובר אליו. אך באמת, יש כאן אמא – שהשלימה את תפקידה בעולם (והסתלקה תוך כדי הזדהות מלאה עם יצחק בנה, כאשר שמעה אודות העקדה), אז היא פועלת מן השמים – והיא זו שמנהלת את השידוך. אברהם אבינו שולח את העבד השליח לדאוג לשידוך, וגם הוא עצמו בעצם מתפקד כשליח של שרה אשתו לפעול בענין. איך יודעים שכל ההשראה של השידוך היא משרה אמנו? בסיום סיפור השידוך כתוב "ויביאה האהלה שרה אמו"¹⁹ – יצחק הביא את רבקה לאהל והנה היא שרה אמו, כל הדברים העל-טבעיים שקרו בזכות שרה חזרו שוב בזכות רבקה, סימן מובהק שהשראתה מרחפת על כל השידוך כאן.

¹⁷ שם כד, טו.

¹⁸ שם פסוק נ (וראה יין משמח ח"א שער א בתורה "מהו" אשה לאיש").

¹⁹ שם פסוק סז (וראה רש"י עה"פ).

ב. הזהר על הצדיקים ובעלי התשובה

הזהר על "ואברהם זקן בא בימים" – מעלת בעלי תשובה

כפי שציינו, פסוק המעבר בין חלקה הראשון של הפרשה לחלקה השני הוא "ואברהם זקן בא בימים והוי' ברך את אברהם בכל". ההבנה הפשוטה שלנו היא ש"בכל" פירושו בכל הדברים, אך רש"י מפרש על פי הגימטריא ש"בכל" היינו בן (כנ"ל) וידועה דרשת חז"ל בגמרא ש"בכל" היינו בת – "בת היתה לו לאברהם ו'בכל' שמה". יש מי שמפרש שהדברים רומזים לרבקה עצמה, בסוף הפרשה הקודמת אברהם כבר נתבשר שנולדה רבקה, בת זוגו של יצחק, וממילא זו הקדמה לסיפור הבא, איך נעשה השידוך של יצחק ורבקה בפועל. מכיון שכלה נחשבת כבת הכוונה של "בת היתה לו לאברהם ו'בכל' שמה" היא אל רבקה ("בכל" ועוד רבקה היינו בן רבקה, וידוע שיעקב בן רבקה = ישראל).

כעת נלמד קטע מהזהר על הפסוק הזה והערה של אבא של הרבי על הקטע הזה. לאבא של הרבי קראו רבי לוי-יצחק והתמונה שלו תלויה כאן – אפשר להסתכל. את הדברים של אבא של הרבי מסביר ומרחיב הבן שלו, הרבי, ואנחנו נתבונן בדברי הרבי ונסה להסביר עוד. בקטע שנקרא הזהר הקדוש מדבר בסגנון שלו על המעלה של בעלי תשובה ביחס לצדיקים. בגמרא כתוב (והרמב"ם פוסק) ש"במקום שבעלי תשובה עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" וכאן הזהר אומר זאת בסגנון שלו. הדברים שייכים במיוחד לדור שלנו, דור של בעלי תשובה, דור של משיח. במקום אחר כתוב בזהר ש"משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא" – המשיח מחזיר את כולם בתשובה, כנראה שהוא הכי בעל-תשובה, והוא בא גם אל הצדיקים ואומר להם שכל הצדקות שלכם היא דבר יפה, טוב להיות צדיק, אבל זו לא התכלית לשמה ה' ברא את העולם. אצל ה' יש געשמאק מיוחד מתשובה, עבודת התשובה היא הכי מתוקה לו, יותר מאשר עבודת הצדיקים. קצת מפתיע שכאן הזהר מדבר על בעלי תשובה – אלה הפרשות של האבות הגדולים שלנו שכולם צדיקים, ובכל זאת הזהר מדגיש כאן את השבח של בעלי תשובה.

לימוד דברי הזהר

נקרא בפנים^ל ונתרגם:

ואברהם זקן בא בימים והוי' ברך את אברהם בכל, רבי יהודה פתח (תהלים סה ה) אשרי תבחר ותקרב ישכון הצריך, האי קרא אתמר [הפסוק הזה כבר הוסבר]. אבל זכאה הוא בר נש דאורחוי אתכשרן קמי קב"ה [אשרי מי שדרכיו ישרות וטובות בעיני ה']. ואיהו אתרעי ביה לקרבא ליה לגביה [וה' רוצה בו לקרב אותו אלינו], תא חזי [כאו וראה]: אברהם אתקריב לגביה [אברהם התקרב אל ה'], ותיאובתיה דיליה הוה כל יומיו בהאי [ורצונו – דברנו על הרצון העל-מודע – כל ימיו היה רק בהתקרבות לה'], ולא אתקריב אברהם ביומא חד או בזמנא חדא [אברהם לא התקרב ביום אחד או בפעם אחת], אלא עוברוי קריבו ליה בכל יומיו [בכל יום הוא עשה מצוה, בכל יום הוא התקרב] מדרגא לדרגא

^ל זח"א קכט, א-ב.

עד דאסתלק בדרגוי כד הוה סיב [עד הוא הגיע למדרגה השלמה שלו כאשר היה זקן – סיב פירושו זקן, כמו סבא.], ועאל בדרגין עלאין כדקא חזי [ונכנס למדרגות עליונות כראוי.], דכתיב ואברהם זקן, וכדין [כאשר הוא היה זקן אז התקיים בן] בא בימים, באינון יומין עלאין באינון יומין ידיעאן ברזא דמהימנותא [באותם ימים עליונים, הימים הידועים בסוד האמונה.], ויהו"ה ברך את אברהם בכל [הזהר לא מפרש כמו הגמרא או רש"י, על בת או בן, אלא כפירוש הפשוט שלנו, שבכלל כולל את כל הברכות, ומפרש על מקור כל הברכות: דמתמן נפקין כל ברכאן וכל טיבו [המקום ממנו יוצאות כל הברכות וכל הטובות. בספירות העליונות היינו ספירת היסוד, ה"צדיק יסוד עולם", המכונה "כל", שהוא הצינור דרכו נמשכות כל הברכות לעולם.].

[כעת יש תפנית, אפילו מהפך. עד כאן הזהר דבר על מעלת הצדיקים – על אברהם אבינו, ושאר הצדיקים שהתקרבו לה', שעבודתם היא פרוייקט חיים, לא ביום אחד כו'. פתאום הזהר עובר לדבר במעלה של בעלי תשובה לגבי הצדיקים. צריך להבין למה הזהר בוחר דווקא כאן לדבר על בעלי תשובה. יש כלל בתורה, שלא עוברים פתאום מדיבור טוב על משהו לגנות אותו – כאן מדברים בשבח הצדיק, 'ואברהם זקן בא בימים', ולפתע עוברים להסביר שיש מעלה בבעלי תשובה^ל. זו שאלה מהסגנון שמתאים לרבי להתעכב עליה.

בכל אופן, הזהר עובר לדבר בשבח בעלי תשובה: [זכאין אינון מאריהון דתשובה, דהא בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא, קריבין לגבי קב"ה [אשרי בעלי תשובה, שבשעה אחת, ביום אחד, ברגע אחד, מתקרבים לקב"ה. לשון הזהר, שתשובה היא "בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא", הוא מהלשונות המפורסמים. יש כאלה שפחות לומדים זהר, אבל יש בזהר גם קטעים ששויים לכל נפש – הקטע הזה הוא מפורסם ומתאים לכל אחד, שתשובה היא ברגע אחד. בגמרא כתוב שמי שמקדש אשה על מנת שהוא צדיק גמור ונמצא רשע גמור ספק מקודשת שמא הרהר בתשובה.], מה דלא הוה הכי אפילו לצדיקים גמורים, דאתקריבו גבי קב"ה בכמה שנין [אצל הצדיקים הגמורים ההתקרבות לה' היא פרוייקט חיים, ובעל תשובה עושה זאת במהירות הרבה יותר גדולה, ברגע אחד, כמו שרואים. המקור המקביל בנגלה לדברי הזהר כאן הוא סיפור תשובתו של רבי אלעזר בן דורדייא, שלאחר הסתלקותו "בכה רבי ואמר – יש קונה עולמו בשעה אחת ויש קונה עולמו בשנים הרבה"^ל (כפי שמציין ה"דמשק אליעזר" בפירושו לזהר כאן).], אברהם לא עאל באינון יומין עלאין עד דהוה סיב כמה דאתמר, וכן דוד דכתיב (מ"א א א) והמלך דוד זקן בא בימים [בפרשת השבוע כתוב 'ואברהם זקן בא בימים' ובהפטרה קוראים 'והמלך דוד זקן בא בימים' – אותו לשון, שחז"ל בחרו לקשר דרכה את הפרשה וההפטרה, סימן שזה משהו מאד מרכזי. בכל אופן, כאן מיד מתעוררת שאלה, שגם המפרשים מדברים עליה: דוד המלך הוא צדיק?! הרי דוד המלך נפל במעשה בת שבע, ואף על פי ש"כל האומר דוד חטא אינו אלא טועה" היתה

^לא וברוך רמז: צדיק גמור בעל תשובה עולה ד"פ (היינו שהוא ממוצע כל מלה) אברהם אבינו.

^לב ע"ז י, ב.

שם נפילה ודוד המלך עשה עליה תשובה (ובכך הורה תשובה ליחיד), וכתוב על דוד "נאם הגבר הקם על", "שהקים עולה של תשובה"³⁷. אכן, יש כאן דוגמה יפה ל'תורת היחסות': האבות הקדושים, אברהם יצחק ויעקב, שהם שלש הרגלים של המרכבה, הם צדיקים גמורים. ביחס אליהם, דוד המלך, הרגל הרביעית של המרכבה, הוא בגדר בעל תשובה. אכן, ביחס לבעל התשובה האמתי – משיח³⁸, "שאתא לאתבא צדיקא בתיובתא", כנ"ל – דוד הוא בגדר צדיק, "זקן בא בימים"³⁹. אבל מאריה דתשובה מיד עאל ואתרבק ביה בקב"ה [הזהר מסכם שבעל תשובה נכנס ונדבק בה' "מיד" – מלה שהרבי מאד אהב, "משיח נאור", "תיכף ומיד ממש". הזהר אומר שעבודת הצדיק היא משך זמן, עבודת חיים, ואילו בעל תשובה פועל מיד – רמז לכך שעבודת התשובה היא למעלה מהזמן. הזמן הקצר בו מתקרב בעל תשובה אומר שעבודת התשובה היא למעלה מהזמן, ומה שכתוב בגמרא על "במקום שבעלי תשובה

³⁷ ובניצוצי אורות על אתר כתב:

מאריה דתשובה הם רשעים גמורים ועשו תשובה מעלתם גדולה. אבל הדעה שהיה צדיק גמור וחמא ושב אינו נקרא בעל תשובה, שקרב אל הקליפות ושב לקדושה. ז"ח. ומ"ש שחמא דוד להורות תשובה היינו להודיע שמתקבלים אבל מעלת בעלי תשובה חשובה יותר. ומה מוכח כדעת הרמב"ם הפך הרדב"ז סימן תתל"ב ומהרש"א ודו"ק כי קצרתי. מא"י.

כלומר, דוד המלך הוא אכן צדיק, כאמור בו "והמלך דוד זקן בא בימים", ואין בו את מעלתם העצמית של בעלי תשובה 'אמתיים' – רשעים גמורים שהפכו לצדיקים גמורים בשעתא חדא (דוגמת רבי אלעזר בן דורדייא עליו נאמר "יש קונה עולמו בשעה אחת", כנ"ל בפנים) – אלא רק 'עידוד' לבעלי תשובה שאם ישובו יתקבלו בתשובה כפי שהתקבל דוד.

³⁸ את היחסיות בין דוד המלך ומלך המשיח (בענין מלכותם על בני ישראל לעתיד לבוא) מתארת הגמרא (סנהדרין צח, ב) "כגון קיסר ופלגי קיסר". משמעות אחת של "קיסר" היא "יוצא דופן" (לשון חז"ל לגבי מי שנוולד בניתוח קיסרי), והגמרא מלמדת שאף שדוד המלך הוא יוצא דופן הרי הוא רק 'חצי יוצא דופן' ביחס למשיח, שהוא "יוצא דופן" גמור, והדבר עולה כפתור ופרח עם האמור בפנים – דוד הוא בעל תשובה החורג מהסדר הרגיל בו מתקדמים הצדיקים, אך הוא רק 'חצי יוצא דופן' ביחס למשיח, שהוא בעל תשובה מוחלט החורג לגמרי מכל הסדרים. בסגנון נוסף: יתכן בעל תשובה בעל אופי מסודר, שאמנם עשה שינוי גדול בחייו ו'דילג' מסדרי חייו הקודמים – אך לאחר מכאן הוא נכנס לסדר חיים אחר, בדומה לצדיקים. לעומתו, המשיח בפנימיותו הוא טיפוס אנרכיסט בעל אופי בלתי-מסודר – לפני התשובה וגם אחריה – ולכן הוא "יוצא דופן" גמור, שממשיך תמיד להתקדם באי-סדר וגם מוציא את כל הסובבים אותו מהסדרים וכך מתקיים בו "משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא", אך בהיותו רבי אמתי, בעל תכונת "בלי גבול בגבול", הוא מכיל את האורות דתהו שלו בכלים דתיקון ומולך על עם.

³⁹ יוצא שיש כאן סדר של אברהם-דוד-משיח – ר"ת אדם (יש גם באר"י אדם ר"ת אדם-דוד-משיח. אברהם-דוד-משיח היינו בסוד "אתם [דווקא] קרויים אדם", הרי אברהם הוא "האדם הגדול בענקים", יותר אדם מאשר אדם הראשון). אברהם-דוד-משיח עולה כתר.

עומדים אין צדיקים גמורים יכולים לעמוד" – והוא גם המאמר הבא כאן בזהר, בנוסח שלר¹⁷ – אומר שהתשובה היא גם למעלה מהמקום].

ג. ביאור רבי לוי-יצחק ודברי הרבי

תיאורי הזמן – לא כסדר (מתאים לעבודת התשובה)

הדיוק של אבא של הרבי בזהר כאן¹⁷ הוא על הלשון "בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא": הסדר כאן – שעה-יום-רגע¹⁷ – הוא בפשטות לא הגיוני, שעה קצרה מיום ואילו רגע קצר גם מיום וגם משעה. מהו רגע? בהלכה רגע הוא "הרף עין" – יש בערך 23 רגעים בשניה. כתוב ש"זעמו של הקב"ה רגע" – "כי רגע באפרו" – ובלעם היה יודע לכוון את השעה ורצה לקלל את ישראל. התוספות שואלים מה הוא יכול לומר באותו רגע, ואומרים שרצה לומר "כלם" (הוא אמר את זה יותר מהר ממה שאמרתי כרגע...) – אבל הקב"ה כלל לא כעס באותם ימים. לכאורה היה מתבקש לכתוב בסדר של "לא זו אף זו", בפרט שכל המאמר כאן מתחיל מהפסוק "ואברהם זקן בא בימים" – עבודת הצדיק היא בימים רבים ואילו בעל התשובה עושה עבודה "ביומא חדא" ואפילו "בשעתא חדא" ואפילו "ברגעא חדא". מה הטעם בסדר שנקט הזהר (שעה-יום-רגע במקום יום-שעה-רגע¹⁸)?

¹⁷ זה לשון הזהר בהמשך:

רבי יוסי אמר, תנינן אתר דמאריהון דתשובה קיימי ביה בההוא עלמא, צדיקים גמורים לית לון רשו לקיימא ביה, בגין דאינון קריבין למלכא יתיר מכלהו ואינון משכי עלייהו ברעותא דלכא יתיר, ובחילא סניא לאתקרבא למלכא.

ויש לדייק כי בעוד מלשון הגמרא משמע שהצדיקים אינם יכולים לעמוד במקומם של בעלי תשובה הרי שמלשון הזהר משמע שאינם רשאים לעמוד שם – אינם יכולים-מסוגלים מצד עצמם ואינם רשאים (לו יצויר שהיו יכולים) מלמעלה (וי"ל שהגמרא מדבר על צדיק סתם ואילו הזהר על זכאי קשוט, צדיק גמור, ואף על פי כן אינו רשאי כו').

¹⁸ וזה לשונו:

לכאורה הוא שלא על הסדר, כי הול"ל יומא שעתא רגע, שכ"א יותר רבותא מחבירו, בדרך לא זו אף זו. גם אם די ברגע הדא לאיזה צורך אמר שעתא ויומא. י"ל יש ג' בחי' תשובה המגיעים במל' בז"א בבינה כמ"ש בלקו"ת בד"ה מה טבו ע"ש. והו בשעתא במל' הנק' שעה, ביומא בז"א הנק' יום, ברגע בבינה, כי רגע הוא מספר ס"ג עם י"פ אהי' דבינה. ועיין בקה"י מע' רגע. שעה יום רגע עם אותיותיהן הוא מספר תשוב"ה.

¹⁹ שעה יום רגע ר"ת שיר (ראה הערה הבאה) כמו שרה יצחק רבקה (שרה שורה על השידוך של יצחק ורבקה כנ"ל). נמצא ששרה היא בחינת שעה, יצחק בחינת יום ורבקה בחינת רגע (ודוק היטב). יחד,

שעה יום רגע ועוד שרה יצחק רבקה = אברהם יצחק יעקב שרה רבקה רחל לאה!

²⁰ והתבוננות בדרך רמו: ראשי התיבות של יום-שעה-רגע הם ישר ואילו של שעה-יום-רגע הם שיר. הסדר המובן והמסודר, ישר, שייך ליושר, עבודת הצדיק, בחינת אדם, ואילו הסדר (או האי-סדר) של בעלי תשובה הוא שיר שצורתו עיגול, בחינת בהמה (כלשון המשנה, הנדרשת בחסידות, "כל בעלי

עוד לפני התשובה של רבי לויק נעיר שאחד ההבדלים המשמעותיים בין צדיק לבעל תשובה הוא בענין הסדר. היחס בין "זקן בא בימים" לבין עבודת בעל תשובה "בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא" הוא לא ענין כמותי, של משך זמן העבודה, אלא פער באופי של העבודה – הצדיק עובד באופן של סדר והדרגה, צעד אחרי צעד, יום אחרי יום, ואילו בעל תשובה עובד בדילוג, באופן של אין-ערוך, ללא סדר והדרגה. חוסר הסדר של הזמנים הקצרים שכאן – שעה-יום-רגע – מתאים לאופי העבודה של בעל תשובה, שעובד בלי סדר והדרגה² (מתאים גם למבואר במ"א שהכלל של "אין מוקדם ומאוחר בתורה" שייך גם הוא בכל מקום לעבודת התשובה).

רבי לוי-יצחק: שעה-יום-רגע – מלכות-ז"א-בינה

איך מסביר אבא של הרבי? הוא אומר ששלש המדרגות שעה-יום-רגע מסודרות לפי הספירות מלמטה למעלה – שעה היא במלכות, יום בז"א ורגע בבינה³ – ולכן זהו סדר הגיוני. הוא מביא שבלקו"ת כתוב שיש שלש מדרגות בתשובה, המגיעות למלכות-ז"א-בינה, והן מסודרות לפי פסוק שמוכר לכולן – "סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו". המדרגה הראשונה של התשובה היא "סור מרע" – לקבל עול מלכות שמים ולהמנע בשלו מעבירות. המדרגה השניה של התשובה היא "ועשה טוב" – עשית טוב הממשיכה אור בעולם (במדות טובות ומתוקנות). המדרגה השלישית, אחרי שזוכים ל"סור מרע ועשה טוב", היא "בקש

השיר יוצאין בשיר"), סוד שם בן (בחינת נוקבא, בת, ר"ת בעל תשובה, כדלקמן בפנים). כתוב בפירוש שההבדל בין היושר לעיגולים הוא ההבדל בין סדר לאי-סדר, ועל אף שבדרך כלל מבוארת מעלת הקו על העיגולים כמעלת הרוח על הנפש, יש לומר שאצל בעל תשובה ניכר שרש העיגול למעלה מהקו, בעיגול הגדול שלפני הצמצום (אלא שגם שם יש מעלה בקו – בשרשו בתפארת הנעלם שלפני הצמצום – והיינו כדברי הרבי שבסופו של דבר, אחרי ש"משיח אתא לאתבא צדיקא בתיובתא", כולם עתידים לחזור ולהיות צדיקים...).

² בספר התניא (פמ"ג) כותב אדמו"ר הזקן ש"סדר העבודה הקבועה ותלויה בבחירת האדם" הוא להקדים את היראה לאהבה, אך יש פעמים שהאהבה קודמת ליראה "ולכן אפשר לרשע ובעל עבירות שיעשה תשובה מאהבה הנולדה בלבו בזכרו את ה' אלהיו... אך זהו דרך מקרה והוראת שעה בהשגחה פרטית מאת ה' לצורך שעה כמעשה דר"א בן דורדיא" – אצל בעל תשובה, השב לה' "בשעתא חדא", יש שינוי סדר ב"הוראת שעה... לצורך שעה", והדוגמה היא מבעל התשובה המובהק עליו "בכה רבי ואמר יש קונה עולמו בשעה אחת" (כנ"ל בפנים ובהערה לג).

³ עיקר שיחת הרבי – שתובא לקמן – הוא הסבר מתיישב על השכל לכך שערכי הקבלה עצמם (שעה-יום-רגע כנגד מלכות-ז"א-בינה) מכוונים באופן בלתי מסודר. ויש לתת תוספת הסבר על דרך הקבלה: כל התשובה היא בעצם תהליך של תיקון השבירה. עיקר שבירת הכלים היה במדות הלב (פרצוף ז"א) ולכן שם בעיקר נדרשת עבודת התיקון. לעומת זאת, במלכות לא היתה שבירה גמורה (מיתה) אלא רק מציאות של "ארעא אתבטלת" (עלפון), ולכן עבודת התיקון הנדרשת היא פחותה, ובמוחין היה רק בטול אחוריים הדורש עוד פחות עבודת תיקון. אם כן, הדירוג שעה-יום-רגע – כנגד מלכות-ז"א-בינה – מתאים למשכי הזמן המשתנים הנדרשים לתיקון כל אחת מהמדרגות, ודוק.

שלום" – עבודה המכונה "עבודת היחודים", לעשות שלום בין אנשים ולחבר חיבורים בין דברים שונים. מה הגימטריא של "בקש שלום"? רמז: שייך לשנה הזו. "בקש שלום" בגימטריא תשע"ח.

נחזור ונסביר קצת יותר:

כתוב בספרי הקבלה (ראה מאורי אור) ששעה אכן שייכת למלכות. במלה שעה יש שני מובנים – שעה מלשון פניה, כמו "וישע הוי' אל הבל ואל מנחתו", ושעה מלשון דבור. ראשית התשובה היא פניה, הזוה עצמית שאדם מרגיש שעליו לשנות את דרכו ולסור מרע, תנועה של תזוזה המתרחקת ממקום אחד ומתקרבת למקום אחר, כמו שמושה רבינו אמר "אסורה נא ואראה" ודרשו חז"ל "אסורה" מכאן להתקרב לשם". המלכות היא עולם הדבור, ובנושא התשובה הדיבור הוא וידוי דברים. אמנם התשובה תלויה בלב, אבל קיום המצוה של התשובה בפועל – לפי הרמב"ם – הוא מצות וידוי דברים בפה, שהתשובה מגיעה לדבור. ורמז: שעה במילוי – **שין עין הא** – בגימטריא מלכות (בכל שעה יש תתוף חלקים, כמניין ה פעמים גבורה – סוד המשכת ה גבורות במלכות שבנינה מהגבורות).

יום שייך לז"א בערכי הקבלה²². רבי לוי'ק לא אומר זאת, אבל פשוט שששת ימי בראשית הם כנגד הו"ק. בפרט כתוב שמדת החסד היא "יומא דאזיל עם כולהו יומין", כל מדה היא יום ומדת החסד היא "יומם" – "יומם יצוה הוי' חסדו". תיקון המדות הוא שכולן תהיינה מאירות ("יום") בחסד ועשית טוב, וכן כתוב בתניא שמדת האהבה (פנימיות החסד) היא השרש לכל מצוות עשה, תשובה של "ועשה טוב".

הרגע לפי ביאורו של רבי לוי'ק שייך לספירת הבינה. הוא לא מסביר למה²³, ברגע יש שני מובנים כלליים – יש משמעות של כעס, כמו "כי רגע באפו", ויש משמעות הפוכה, של רגיעה ומנוחה ("תרגיע... מנוח..."), "מרגוע לנפשכם", מעין העולם הבא. על הבינה כתוב "מינה דינין מתעריין" – ה"רגע באפו" נמשך מהבינה – אך זו חיצוניות הבינה. פנימיות

²² במאורי אור הכוונה העיקרית של **יום** היא שהוא עולה בגימטריא, עם הכולל, יחוד השמות **א-ל הוי'** – השם של החסד (ראשית המדות המלווה את כולן, כדלקמן בפנים) והשם של התפארת (עיקר וגוף המדות).

²³ רבי לוי יצחק כן מביא רמז (כנ"ל הערה לז) – ש-**רגע** עולה שם **סג** (שבבינה) ועוד י"פ **אהיה** (שם הבינה) – אך לא מסביר הסבר תוכני, וגם מפנה לקהלת יעקב בערך רגע, שם הרמזים העיקריים הם ש-**רגע** היינו ג"פ **אלהים** (ג מוחין דקטנות או "אלקים עילאה, אלקים דפחד יצחק ואלקים תתאה") עם האותיות (וראה שם רמז נוסף באריכות בסוד שמות אלקים שכנגד החסדים המכוסים) וכן (העיקר בנוגע לדברי רבי לוי יצחק) שעולה **יג** פעמים **אהיה**, סוד מזל "ונקה" הכולל את כל **יג** המדות, והוא המניק את הבינה (בה "כי רגע באפו") ושרש ההמתקה שבה, וד"ל. בסגנון רמזי השמות של האר"י יש גמישות רבה – ויצוין כי עצם השימוש בספר קהלת יעקב, שמרבה להביא רמזים שהוא עצמו חדש, הוא 'מקור' בחסידות לכך שאפשר, מי שראוי, לחדש ולהתגמש בערכי הכינויים ורמזיהם על פי קבלה – וכך לפי הסברנו לקמן ש"רגע" הוא במלכות נציע רמז נוסף (על דרך הרמז שמחדש רבי לוי יצחק בדבריו כאן) ש-**רגע** עולה שם **א-דני** (שם המלכות) ועוד ד"פ שם **בן** (שבמלכות).

הבינה, שנקראת גם "עולם הבא", היא המרגוע והמנוחה. על ספר התניא, ספר היסוד של החסידות, כותב אדמו"ר הזקן בהקדמתו "כי בהן ימצא מרגוע לנפשו" – תכלית ההתבוננות בדרך חב"ד (עבודת הבינה) היא "מרגוע לנפשו". הכח המיוחד של הבינה – והתשובה של הבינה – הוא כח ההמתקה, שהרי "אין הדינין נמתקין אלא בשרשן". דווקא בבינה יש את הכח לקחת את ה"רגע באפו", להמתיק אותו ברגע אחד, "כהרף עין", ולהפוך אותו למרגוע פנימי, "חיים ברצונו". כשיש לאדם בעיה והוא הולך לפסיכולוג מומחה הפסיכולוגים נותנים רצפט ארוך של עבודה, לעשות כך וכך, במשך זמן רב, וכולי האי ואולי שהבעיה תיפתר. בחסידות יש כח של המתקה, שאפשר לקחת את כל הבעיה ולמצוא פתרון "כהרף עין", ברגע, במלה אחת שממתיקה את העניין. המתקה היא של כל בעיה בנפש, כולל גם ובעיקר המתקה של יחסי אנוש – כאשר יש בעיה בין אנשים, עבודת התשובה של "בקש שלום" היא למצוא את המלה הנכונה (הנאמרת בפנים מאירות ומסבירות) שממתיקה את היחסים ומשכינה שלום.

הרבי: לימוד בעולם אחד לעומת לימוד בשני עולמות

עד כאן הסבר הדברים של רבי לוי יצחק, אבא של הרבי. מה הרבי מוסיף על דברי אבא שלו? איך הוא מסביר? הרבי אומר⁷² משהו מאד יסודי וחשוב בחינוך והוראה. הרבה מהבנות כאן תהיינה מורות, כולן תהיינה אמהות בע"ה, והרבה גם תעסוקנה בחינוך והוראה – והרבי אומר ווארט שנוגע למורים וגם להורים. ככל הוראה הרב או המורה יודע הרבה יותר מאשר התלמיד והוא צריך להעביר לו את הידע. אבל, אומר הרבי, יש שני מצבים שונים של העברת ידע מרב לתלמיד:

לפעמים הרב והתלמיד הם 'באותו עולם', יש ביניהם ערך, אלא שהרב צבר הרבה יותר ידע וחכמה במשך השנים והוא צריך להנחיל אותם לתלמיד. במקרה הזה, עיקר החכמה של הרב היא "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה" – צריך לדעת לצמצם ולהעביר לתלמיד רק את מה שהוא צריך לדעת כרגע, כאשר אצל הרב בינו לבין עצמו ההסברים הרבה יותר רחבים ועמוקים, אלא שהתלמיד עדיין לא יכול לעמוד עליהם.

אמנם, יש מצב בו הרב והתלמיד נמצאים ב'שני עולמות' – בלשון החסידות, הרב הוא באין ערוך לתלמיד – ומה שנמצא אצל הרב פשוט וגלוי לעין הוא לגמרי מעל התלמיד, והרב צריך 'לתרגם' לו את הדברים לעולם שלו. כאילו נאמר שהרב 'רואה' את התוכן והתלמיד רק 'שומע' עליו מהרב, בלא שום יכולת לעמוד עליו ישירות בכלים שלו. במקרה הזה, העבודה של הרב היא דווקא להרחיב ולפרט ככל שניתן בשמיעה את מה שאצלו נתפס בקיצור בבחינת "כולם נסקרים בסקירה אחת" – מה שנמצא אצל הרב בקיצור יכול לעבור אל התלמיד רק באריכות ובהרחבה (וגם אז יעברו הדברים רק עד רמה מסוימת). כך מסופר שפעם, בפרשת בלק, ישן האריז"ל זמן קצר בצהריים ובחלומו גילו לו רזי תורה. אחר כך הוא אמר לתלמידו, רבי חיים ויטאל, שאם היה מנסה ללמד אותו מה שהתגלה לו בשעה קלה זו של שינה הוא

⁷² לקו"ש ח"כ עמ' 86 ואילך.

היה זקוק לשם כך לשמונים שנה – מה שהאריזו"ל ראה בדקות ספורות היה מתארך בשמיעת תלמידו לעשרות שנים.

כך, מסביר הרבי, המלכות והמדות, המקבילות ל-ה תתאה ול-ו שבשם, שייכות שתייהן לתחום של "והנגלת לנו ולבנינו" – הן 'באותו עולם', ולכן המעבר מהמדות למלכות הוא באופן של "לעולם ישנה אדם לתלמידו דרך קצרה" ומה שאורך "יומא חדא" במדות מתקצר ל"שעתא חדא" במלכות. הבינה, ה עילאה שבשם, היא כבר עלמא דאתכסייא, "הנסתרת להוי' אלהינו", ולכן המעבר מהבינה למדות הוא בסדר ההפוך – מה שלוקח בבינה "רגעא חדא", בתפיסת-הראיה של הרב, הופך ל"יומא חדא" בתפיסת-השמיעה של התלמיד.

ד. השראת התשובה של שרה אמנו

בעל תשובה לא מסתפק בפירושים הקיימים

כל הקטע כאן של הזהר דן בבעלי תשובה ואמרנו שהוא שייך במיוחד לדור שלנו. לבעלי תשובה יש זיקה מיוחדת ל"שבעים פנים לתורה". מה אומר "שבעים פנים לתורה"? שכל דבר בתורה אפשר להסביר בהרבה אופנים שכולם אמת. אנחנו לומדים כבר כמעט אלף שנה את פירוש רש"י, אבל רש"י בעצמו אמר שכל פירוש שלו היה כי חבר אותו ביום מסוים – אם היה כותב את הפירוש יום אחרי היו לו פירושים אחרים. כך מביא משמו נכדו, הרשב"ם, שאמר לו סבו שאם היה כותב את הפירוש מחדש היה מסביר דברים אחרת לפי "פשטות המתחדשות בכל יום". אנחנו מסתפקים ביום הראשון של רש"י...

גם בדבר הזה יש הבדל בין צדיק לבעל תשובה: כאשר צדיק שומע פירוש מושלם הוא מסתפק בו – הוא שמע משהו מושלם והוא חוזר הביתה מרוצה, הוא מבסוט. אצל בעל תשובה התכונה המובנית – יש תוכנות שמוכנות באופי – שהוא חושב על כל דבר 'אולי אפשר להסביר אחרת, אולי יש עוד הסבר'. התכונה הזו שייכת לאי-סדר של בעל תשובה, וגם לסקרנות שלו – בעל תשובה הוא סקרן, אחרת מה יגרום לו בכלל לפתוח את הספר הזה, שאינו מכיר, ולראות מה כתוב בו? לכן גם אחרי ההסברים הטובים של רבי לוי'ק ושל הרבי אנחנו חושבים – אולי אפשר לומר כאן עוד הסבר.

מעלת התשובה – השראת שרה

קודם כל, נחזור לשאלה שכבר הזכרנו – כיצד יתכן שתוך כדי הדבור על מעלת הצדיק, מעלת "ואברהם זקן בא בימים", הזהר עובר לדבר על העדיפות של בעלי התשובה ביחס לעבודה זו?! לכן, מתבקש לחשוב שיש לפחות הקשר כללי – שכל הפרשה כאן היא בהשראה של שרה אמנו, ששלמות חייה מקדימה את הפסוק "ואברהם^{מה} זקן בא בימים והוי'

^{מה} והרמז: "ואברהם" (צורה המופיעה כאן בפעם השמינית והאחרונה בתורה) עולה ב"פ 127, שני חיי שרה (ועד"ז גילו של אברהם כאן הוא 140, ב"פ 70 שנות דוד המלך כאשר התקיים בו "והמלך

ברך את אברהם בכל" והשראתה מלווה את כל סיפור השידוך שבא אחריו, כנ"ל – ובאופן מסוים זו השראה של תשובה. כלומר, ההקשר הכללי של פרשת חיי שרה הוא הגורם לשבח בעלי התשובה בפרשה זו.¹²

בהשקפה ראשונה, גם אברהם אבינו וגם שרה אמנו הם צדיקים גמורים, אבל באופן יחסי אפשר לומר שביניהם אברהם הוא הצדיק ושרה היא בעלת תשובה.¹³ מי הראשון בעולם שצריך לעשות תשובה? גם אדם וגם חוה צריכים לעשות תשובה על חטא עץ הדעת, אבל הראשונה בעולם שהחלה בחטא היא חוה, "אם כל חיי", וכתוב ששרה אמנו התחילה לתקן אותה – שרה אמנו היא השראה של תשובה. בכלל, ידוע אצלנו שאשה שייכת יותר לעבודת

דוד זקן בא בימים" – היינו שזקנת אברהם וזקנת דוד, סוד זקנת ז"א וזקנת המלכות, הם בסוד "שלם וחצי", וד"ל).

ובעומק יותר ברמז התשובה שב"ואברהם": כשם ש"והוי" [ברך את אברהם בכל] רומז ל"הוא ובית דינו" (כדלקמן פ"ה מדברי בעל אשמורת הבקר) כך יש לפרש ב"ואברהם" שה-1 הנוספת מרבה את מדת היראה, המצטרפת למדת האהבה העצמית של "אברהם אהבי", כפי שהתחולל בהתכללות אברהם ויצחק בעקדת יצחק (בסוף הפרשה הקודמת), בסופה אמר לו ה' "עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה". עבודת ה' באהבה ובריאה גם יחד היא בחינת נשיאת ההפכים המאפיינת בעל תשובה, לעומת הצדיק העובד את ה' בקו שלו – אהבה או יראה – בעליות עד אין סוף "מחיל אל חיל" (וראה גם באשמורת הבקר שם מענין השלמות של "עבוד מאהבה עבוד מיראה", המאפיינת יותר בעלי תשובה, וצדיקים מגיעים אליה רק בסוף ימיהם).

¹² ולהעיר שבהמשך דברי הזהר כאן מופיע הלשון החשוב ביותר ביחס למעלת בעלי תשובה – "ראינו קריבין למלכא יתיר מכלהו ואינון משכי עליהו ברעותא דלבא יתיר, ובחילא סגיא לאתקרבא למלכא" – לשון שכאשר אדמו"ר הזקן מצטט אותו בתינא (אגרת התשובה פ"ח) הוא מדגיש את מקורו "ומעלת בעלי תשובה על צדיקים גמורים בזה היא כמ"ש בזה"ק פ' חיי שרה..." (שלא כדרכו ברוב ציטוטי הזהר בתינא קדישא).

¹³ על אברהם ושרה יחד כתוב – בגיל צעיר הרבה יותר (צט של אברהם ו-פט של שרה), כפי שדנו המפרשים – "ואברהם ושרה זקנים באים בימים", דהיינו ששניהם בבחינת צדיק "בא בימים". אמנם, בעוד את זקנתו של אברהם אבינו אין צורך להסביר – זו מדרגתו העצמית והטבעית – הפסוק מיד ממשיך ואומר במה מתבטאת זקנתה של שרה: "חדל להיות לשרה ארח כנשים". ה"ארח כנשים" בא עם קללת חוה אחרי חטאה, עליו יש לעשות תשובה, כנזכר בפנים, ועצם המחזור הנשי, הגורם לריחוק-טומאה ואחרי התקרבות-טהרה הוא מחזור מובהק של תשובה בנפש. רק כאשר "חדל להיות לשרה ארח כנשים" היא הופכת מבעלת תשובה לצדקת 'באה בימים', וגם אז תיאור זה אינו אלא הקדמה לסיפור בו חזרה שרה לקדמותה ופרסה נדה, "אחרי בלתי היתה לי עדנה", ובמהלכו היא הוכיחה את טבעה כבעלת תשובה כאשר צחקה בלגלוג ואי אימון על בשורת לידת יצחק (ובעוד אברהם צחק כצדיק, בפרשת לך לך, הרי שרה צחקה צחוק עליו נדרש לשוב בתשובה).

ועוד, גם דרשת חז"ל על ה'באה בימים' של שרה – שלמות שנות חייה בעולם (כנ"ל בפנים) – ממחישה כי אצלה העיקר אינו אריכות הימים, שהרי מגמת דרשת "בת ק' ככת כ'... בת כ' ככת ז'" היא 'לצמצם' את אריכות הימים כאן ולהעמידם את כולם על ה'תמצית' הטובה שלהם.

התשובה^מ – בת רומזת לבעל תשובה – ו"והוי" ברך את אברהם בכל" לפי הפירוש ש"בת היתה לאברהם" רומז לאיזו השראה של בת-אשה על אברהם כאן^ט, ולכן הזהר עובר מתוך עבודת הצדיק של אברהם לדבר כאן במעלת בעל תשובה, מעלת השראת שרה על אברהם.

שעה-יום-רגע כנגד המדרגות בחיי שרה

אם חוסר-הסדר הוא בהשראת "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" מתאים יהיה להסביר את שלש המדרגות שעה-יום-רגע כנגד שלש המדרגות שבתוך אותו פסוק – "מאה שנה, ועשרים שנה, ושבע שנים", כדלקמן.

יש לכך רמז, שאם מתבוננים רק בקטע "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" אפשר למצוא בו את המלים שעה, יום ו-רגע. היום מוכרת השיטה של דיילוגי אותיות, שמוצאים בה דברים מופלאים בתורה. כאן – תעשו בעצמכן – אפשר למצוא את המלה יום בדיילוג שוה וגם את המלה שעה בדיילוג שוה (יום): "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים", שעה: "ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים" – השעה פונה למעלה בסוד אור חוזר של מלכות ואילו היום נמשך מלמעלה למטה בסוד אור ישר של מדות הלב. השעה נמצאת כולה בתוך היום, היקף של 11 אותיות בתוך היקף של 33 אותיות, יחס של 1:3). מלה אחת של שלש אותיות לא כל כך קשה למצוא, הסתברותית, אבל ברגע שמדובר בשתי מלים (הקשורות מצד ענינן זו לזו) ההסתברות נעשית נמוכה הרבה יותר. את המלה רגע אי אפשר למצוא כאן בדיילוג, למה? כי אין רגע בלי ג, ובקטע הזה אין ג. אבל, אם

^מ ביחס לאמהות בפרט ראה גם מאמר "בכל דרכיך דעהו" (ובפרט שם ביאור ???) בספר תשובת השנה.

^ט מאמר הזהר כאן הוא של רבי יהודה (המכוון כנגד החסד בין חכמי הזהר; המאמר הבא הוא של רבי יוסי, המכוון כנגד המלכות בין חכמי הזהר), שבגמרא (ב"ב טז, ב) הוא-הוא האומר ש"והוי" ברך את אברהם בכל" היינו "שהיתה לו בת".

בין שבע הדעות בגמרא שם ביחס ל"והוי" ברך את אברהם בכל" (נתבארו באורך בשיעור כ"ו חשון ע"ו) שלש הראשונות עוסקות בשאלת הבת: "מאי בכל? רבי מאיר אומר שלא היתה לו בת. רבי יהודה אומר שהיתה לו בת, אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה". יש כאן דוגמה יפהפיה של חש-מל-מל (שכנראה נתבארה בעבר) – ב"שלא היתה לו בת" הבת היא בבחינת "חש" (ואינה צריכה שמירה וכו') ב"שהיתה לו בת" היא כבר בבחינת מציאות קיימת ונבדלת ובשלב הבא היא כבר בגילוי של מהות בעלת שם בפני עצמה, "בת היתה לו לאברהם ובכל שמה".

וביחס למבואר בפנים בסוד בת ר"ת בעל-תשובה: בתחלה חש בעל התשובה ש"טוב לו שלא נברא משנברא" ושברכת אברהם הצדיק הגמור היא "שלא היתה לו בת" (והלואי שגם לו עצמו לא היו חטאים); לאחר מכן מתגלה לו שבכל זאת "טוב לו שנברא" ויש ברכה גם בכך ש"היתה לו בת" משום שיש מעלה גם בעבודת התשובה; ובסוף ניתן גם שם מופלא ("בכל", שהוא טעם-העולם-הבא של אברהם אבינו) לאותה בת, מתגלה שעבור אותו בעל תשובה חטאיו ותהליך התשובה שלו הם הדרך הרצויה לו "לכתחילה אריבער" (כאשר רק מכח שיתוף הפעולה עם רבי יהודה הופך רבי מאיר – ששולל את הבת – ל"אחרים" המחייבים את הבת באופן השלם והלכתחילאי ביותר, ודוק).

מחשבים את כל הלשון – **“ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים”** – מקבלים בגימטריא 2730 שעולה עשר פעמים **רגע**! אפשר להסביר גימטריא זו כגילוי של עבודת **רגע** (תכלית עבודת התשובה של שרה אמנו) בכל עשרת כחות הנפש שלה. המלה **רגע** נסתרת כאן יותר מהמלים יום ו-שעה, מתאים לכך שבהסבר של רבי לוי יצחק הרגע הוא “עלמא דאתכסיא”, אך לפי ההסבר שלנו כאן הרגע יהיה במלכות, עלמא דאתגליא (מקום גימטריא סתם – “באו חשבון תבנה ותכונן עיר סיחון” במלכות כנודע).

שעה-יום-רגע – כתר-מוחין-מדות

אבא של הרבי הסביר את שלש המדרגות מלמטה למעלה – שעה במלכות, יום בז"א ורגע בבינה. אמנם, לפי הפירוש המחודש שלנו כאן ההסבר הוא מלמעלה למטה – שעה בכתר (“מאה שנה”), יום בחכמה ובינה (“ועשרים שנה”) ורגע בשבע מדות הלב (“ושבע שנים”):

מה השער של שעה? **שע**, לשון ישועה. כשעושים תשובה “בשעתא חדא” ודאי ממשיכים ישועות. בקבלה יש סוד **שע** נהורין של הכתר (שלפעמים הם גם **שעה** נהורין, ולפעמים **שעה** נהורין, בגימטריא **חשמל**) – הארת הפנים של הכתר היא הארת **שע** נהורין, כך שבהחלט אפשר להסביר “שעתא חדא” בכתר, בסוד “מאה שנה” של שרה אמנו.

על התורה אומר הקב"ה שהיא “שעשועים” יום יום” ומכאן למדו חז"ל שהתורה קדמה לעולם אלפיים שנה (שכן “אלף שנים בעיניך כיום אתמול”). ההסבר הפנימי הוא שבעוד שבעת ימי הבנין, בהם נברא העולם, מכוונים כנגד שבע מדות הלב הרי שהתורה “קדמה לעולם” וה“יום יום” שלה הם חכמה ובינה שקודמים למדות הלב. אם כן, מתאים מאד להקביל את ה“יומא חדא” – סוד ה“יום” – למוחין, חכמה ובינה, בסוד “עשרים שנה” של שרה אמנו.

אם כן, נותר להקביל את סוד הרגע ל“שבע שנים” – שבע מדות הלב. דווקא במדות הלב יכולה להיות מציאות של “רגע באפו” – פרצוף זעיר-אנפין, פרצוף המדות, הוא ‘קצר אפים’, יכולה להיות בו מציאות של כעס והקפדה. בתקופה בה ה' לא זעם אפילו רגע – כדי שבלעם לא יוכל לקלל את ישראל – הוא התעלה מפרצוף ז"א למוחין או למעלה מהם). עבודת תיקון המדות היא לתקן את הרגעים האלה ולהסיר כעס מהלב, להמתיק את קוצר האף.

שעה-יום-רגע – תפלה-תורה-מצוות

נסביר את הענין בעבודה. בעל תשובה צריך להתחזק בתפלה, בתורה ובמעשים טובים:

מה העבודה של “שעתא חדא” ששייכת לכתר? אמרנו ש“ישע” היא לשון פניה ודבור – עבודת התפלה בה פונים אל ה' ומדברים עליו (ובע"ה מצמיחים ישועות, כנ"ל ששעה שייכת גם לישועה). מה עושים בתפלה? מה לשון התפלה העיקרי? “יהי רצון”. עד עכשיו היה רצון מסוים, שלא כרצון הגלוי שלי, ואני מבקש – אבא, תרצה משהו חדש, כמו שאני

³ “שעשועים יום יום” היינו המשכת **שע** נהורין מהכתר אל המוחין.

רוצה. הרצון שייך לספירת הכתר, כחות העל-מודע (כנ"ל). הצלחת המשכת הרצון החדש היא סוד "ולתפלתם שעה", כשה' פונה אלינו (בתגובה לפנייתנו אליו בשעת התפלה¹⁹). מה הלימוד הפשוט ששעה שייכת לעבודת התפלה? חז"ל קוראים לתפלה "חיי שעה" (לעומת התורה, שנקראת "חיי עולם") – מצות התפלה היא על צרכי השעה, בין של הפרט ובין של הכלל.

העבודה של ה"יומא חדא", עבודת מדרגת מוחין לפי ההסבר כעת, היא כמוכן לימוד התורה. "ואהיה שעשועים יום יום" נאמר על התורה (ומכך למדנו על הקשר למוחין), והעבודה כאן היא שלימוד התורה יהיה בבהירות, בבחינת יום.

גם היחס של שעה-יום בין תפלה לתורה הוא מובן: תפלה לוקחת שעה (כמו שגם כתוב בתניא), השעה הזו יכולה להיות יחסית, לפי ערכו של האדם, אך גם התפלה הקצרה ביותר ("אל נא רפא נא לה") לוקחת משך זמן מסוים. לימוד התורה הוא הכי ארוך – מצוה של "והגית בו יומם ולילה" (פסוק שגם מקשר את מושג ה"יום" לתורה).

מהי עבודת הרגע? מה אפשר לעשות ברגע אחד? כבר הזכרנו שראשית המדות, המדה המלווה את כל הבאות אחריה, היא מדת החסד. חסד אפשר לעשות ברגע אחד. בירושלמי סתם "מצוה" היינו צדקה, זו המצוה העיקרית, ובכל זאת לא תקנו ברכת המצוות על מצות צדקה כמו על מצוות אחרות, אף שהיא מצוה עיקרית. למה? ידוע ההסבר שאם עומד עני בפתח הוא עלול למות מרעב עד שבעל הבית יתעכב לברך, אבל זה יותר עמוק מזה – ה' רוצה שמצוות יקחו רגע אחד, שזו תהיה עבודה קלה. אפשר לעשות חסד ברגע – להמתיק ככה את הרגע. כתוב ב"היום יום"²⁰ שאדם בא לעולם לששים-שבעים שנה כדי לעשות טובה ליהודי ברגע אחד.

המדה הפרטית האחרונה במדות הלב היא הוד. מה העבודה שלה? דברנו קודם על ידווי, אבל באופן פשוט מה עבודת ההוד? מה אומרת האות **דלת**? **דע** לומר תודה. עבודת ההודיה גם היא ברגע אחד – פשוט לומר "תודה". רבינו בחיי אומר שיסוד תיקון המדות הוא הכרת הטוב, ואת תיקון המדות הזה אפשר לעשות ברגע אחד – לומר מלה אחת של תודה, ובכך לתקן ולהמתיק את כל המציאות (כמבואר במ"א שההד של אמירת תודה מהדהדת בכל היקום). אם כן, תיקון הרגע הוא תיקון המדות והמעשים הטובים.

אם כן, התבארה לנו עבודת התשובה ב"שעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא" גם מלמטה למעלה, מלכות-ז"א-בינה, וגם מלמעלה למטה, על מודע, שכל ורגש (כתור-מוחין-מדות). שתהיה שבת שלום וברכה לכל הבנות.

¹⁹ פנייתנו אל ה' בתפלה היא ה"שעה" של המלכות – "שעת צלוחא שעת קרבא" בירידת המלכות לברר בירורים – ופעולתנו להמשיך רצון חדש היא ה"שעה" של הכתר, בפניית ה' אלינו (ו"נעוץ סופן בתחלתן ותחלתן בסופן" – "כתר עליון איהו כתר מלכות").

²⁰ ה' אייר.

ה. מפרשי הזהר וביאורים נוספים (השלמות)

כשבע"ה נוציא ספר מתוך השיעורים בביאורים של רבי לוי יצחק על הזהר הוא מצטייר בדמיון שקודם יהיה מאמר הזהר, אחר כך הפירושים של מפרשי הזהר ואחריהם דברי רבי לוי-יצחק וביאורי הרבי עליהם, ובסוף נוכל להוסיף את הביאור שלנו שיתייחס לכל הביאורים הקודמים. לכן נשלים כאן מתוך דברי מפרשי הזהר:

אשמורת הבקר

בעל אשמורת הבקר מפרש את סוד "זקן" כתכלית עליה של ז"א (שזקנו שחור) להתכלל בפרצוף אריך אנפין (שהוא זקן בעל זקן לבן). במעגל השנה זו העליה משביעי של פסח (בו ה' מתגלה, על ים סוף, כ"ב בחור איש מלחמה") עד שבועות (בו ה' מתגלה, על הר סיני, כ"זקן מלא רחמים) – העליה מדורגת מדרגה לדרגה מקטנות המוחין שבספירת העמר לגדלות המוחין בשבועות. לאחר מכן "בא בימים" היינו עליה נוספת, למעלה מאריך אנפין, לסוד "ימים קדמונים" – ז"ת דעתיק המתלבשים בגלגלת דאריך. [מכיון שיש כאן רק עליה מהשער השחור לשער הלבן בעל אשמורת הבקר לא מזכיר כאן את סוד השער האדום – שער הנוקבא, שערו של דוד המלך (הנוזכר בסמוך, "והמלך דוד זקן בא בימים") – אך הסדר של אדום-שחור-לבן רמוז בפרשה הקודמת, בפסוק "ויטע אשל בבאר שבע", כנודע. לפני ברית המלה והעקידה עדיין נזכר ברמוז השער האדום, אך בפרשתנו מדובר כבר בעליה שלאחר העקדה.]

ב"והוי" ברך את אברהם בכל" הוא מפרש ש"והוי" היינו "הוא ובית דינו", שכאן משמעותו-כוונתו שכאשר מגיעים לאריך (וכ"ש לעתיק) כל הדינים נכפים ונמתקים. הוא מסביר שעלית הצדיק מדרגה לדרגה היא בסוד המאמר בזהר שאדם נולד עם נפש ואם "זכה יתיר יהבין ליה רוח, זכה יתיר יהבין ליה נשמה וכו'". אם כן, מובן מדבריו הדילוג של בעל תשובה הוא יכולתו לקבל את כל הנרנח"י "בשעתא חדא, ביומא חדא, ברגעא חדא" – החל מגילוי היחידה שבנפש המאיר ברגע ההתקרבות לה' (כפי שמוסבר תמיד לגבי הבטול שצריך להיות לחסיד שמניח תפלין לראשונה ל"קרקפתא דלא מנח תפלין", בהכרה שהלואי והוא עצמו היה זוכה לגילוי היחידה שמופיע ברגע זה אצל היהודי שהוא מקרב). גם תשובת רבי אלעזר בן דורדייא – בה קודמת האהבה ליראה²³ – ממחישה את הדילוג על היראה ישר אל האהבה (שבדרך כלל מגיעה אחריה, בסוד "דרכו של איש [אהבה] לחזר אחרי אשה [יראה])."

מעבר לגילוי המדרגה העליונה לפני המדרגות שקודמות לה – גילוי היחידה לפני הנרנח"ה – מסביר בעל אשמורת הבקר שצדיק לא מסוגל לדלג על מדרגות (הוא מתקדם מ-א ל-ב ומ-ב ל-ג, ולא ישירות מ-א ל-ג) ואילו בעל תשובה יכול לדלג. מה ההבדל בין שני הדברים? גילוי היחידה לפני המדרגות שתחתיה עדיין לא מתלבש בפנימיות, ובעל התשובה נדרש לעשות כלים כדי שה'י"י שהגיע אליה ישאר (כתורת הבעש"ט על "האשה נקנית

²³ תניא פמ"ב, וכנ"ל הערה מ.

בכסף, בשטר ובכביאה" – שבתחלה האדם זוכה ל"כסף", כיסופים גדולים, אך אחר כך הכל נעלם ממנו והוא צריך להתייגע קשה בלימוד התורה כ"שטר", ורק לאחר היגיעה הוא זוכה לשלמות היחוד, "ביאה", בפנימיות). כח הדילוג של בעל תשובה הוא גם ביחס להפנמה – גם עבודה פנימית הוא יכול לעשות ב'דילוגים', מה שהצדיק אינו מסוג לו.

דוגמת הדילוג גם בענינים הפנימיים הוא סוד המתקיים לעתיד לבוא – בימות המשיח, בעל התשובה המחזיר את כולם בתשובה – "תחת הנחשת אביא זהב ותחת הברזל אביא כסף ותחת העצים נחשת ותחת האבנים ברזל וגו"⁷¹, בעליה ממדרגה למדרגה תוך דילוג על מדרגה אחת בכל פעם.

לכאורה, אפשר להקשות כיצד במשיח, בעל התשובה ב-ה הידיעה, גם יש סדר והדרגה – "הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד". צריך להסביר שגם העליה הזו היא ביום אחד, בבת אחת (ואפשר לומר שיש בפסוק זה את שלשת השלבים שעה-יום-רגע – כאשר "הנה ישכיל עבדי" הוא נתון, שלפני העליות – בעליות של "ירום [בשעה], ונשא [ביום], וגבה מאד [ברגע]").

זהר חי

באשמורת הבקר הוסבר פשוט שלהיות זקן היינו לעלות משחור ללבן, מז"א לאריך כנ"ל, אך בעל הזהר חי אומר ש"בא בימים" היינו שני ימים, חסד וגבורה (מיעוט רבים שנים) – אהבה ויראה – ודווקא כפי שהם בדעת עליון דאבא (זקן – זה קנה חכמה). הוא כותב שיחסית חסד הוא יום וגבורה היא לילה, אבל בדעת עליון דאבא גם הגבורות הן עליונות ולכן הכל יום (הוא לא כותב, אבל אסמכתא לדבריו מהפסוק "ויהי ערב ויהי בקר – יום אחד", הכל הופך לאחד, והרי כתוב בתניא בשם המגיד שבחכמה מתגלה אחד האמת).

על "ברך את אברהם בכל" הוא מסביר שהיינו שם בן (בלי להזכיר הגמרא ורש"י ש"בן היה לו"), ומסביר שהיינו נקודת ציון – שם בן הוא המלכות, אבל הנקודה הפנימית של המלכות (מתאים דווקא לבת – בת היתה לו לאברהם ובכל שמה" – ששם בן הוא פנימיותה).

דמשק אליעזר

בעל הדמשק אליעזר מביא מאור החמה בשם הרמ"ק (מה שמפרש גם במתוק מדבש) ש"שעה" היינו עזיבת החטא (שהיא עיקר התשובה מן התורה, כמ"ש בתניא); "יום" הוא יום כיפור ו"רגע" הוא רגע יציאת הנשמה מהגוף – לפי חילוקי כפרה (בשיחה הרבי מזכיר שהרמ"ק מונה גם "זמנא חדא" – או לפי גרסה אחרת, או מתוך לשון הזהר קודם – כנגד יסורים, אך לפי דברי הרבי שם חילוקי הכפרה לא מופיעים כסדרם, ודוק).

עוד ווארט שלו שצדיק לא מאמין בעצמו, ולוקח הרבה שנים עד שהוא מגיע "לעיקר ושרש רצון הבורא ב"ה שבו דייקא תדבק", ועד שהוא מגיע לכך "הוא תמיד בפחד שמא אינו עובד אותו באמת לבבו" ואילו לעומתו "בעל תשובה בשעה אחת מאמין לו הקב"ה שעובד

⁷¹ ישעיה ס, יז. וראה ביאורו באורך בספר בעתה אחישנה בביאור שבסוף הספר.

אותו באמת ולא יעלה עליו שום פחד אל תאמין בעצמך עד יום מותך". קצת מזכיר את מה שהמגיד אומר שצדיק צריך לומר "אפשי ומה אעשה ואבי שבשמים גזר עלי" (וממילא יש לו איזה פחד מהיצר הרע המושך אותו לאותו דבר אסור, "אפשי", הגם שאינו מפחד לומר "אפשי", להודות במציאות היצר שבו, ודוק) ואילו בעל תשובה צריך לומר "אי אפשי" (בבטחון גמור שאין לו עוד נטיה ומשיכה לרע). הפחד של הצדיק הוא גם פחד מהתקדמות בחיים שגורם לו מעצורים, בעוד שבעל תשובה מתקדם בבת אחת בבטחון וללא פחד. מכאן יש הסבר לווארט שלנו 'בעלי התשובה ישתלטו על המדינה' ולסברא שתיקון במציאות יכולים לחולל רק בעלי תשובה, בעוד הצדיקים לא יעזו לפעול. זהו כמובן חידוש, כי אפשר לחשוב שבעל תשובה הוא איזה 'נעבעך' שנגרר אחרי צדיקים, כמו שרואים במציאות, אבל באמת כל התעוררות של בעלי תשובה – כמו שקצת רואים – היא תשובה אמיתית. לצדיק יש הרבה יראה, פוחד להתקדם, כי צריך לבחון צעדיו על כל צעד ושעל. בעל תשובה מקבל אהבה לפני יראה – כרבי אליעזר בן דורדייא, שבהקשר שלו מביא ה"דמשק אליעזר" את דבריו – ואז הוא יכול להתקדם ברגעא חדא ובשעתא חדא.

עד כאן ממקורות שראיתי.

שעה-יום-רגע – כתר-הכחות הפנימיים-מלכות

ר' לוי'ק הסביר את הסדר של שעה-יום-רגע כמלכות ז"א-בינה ואנחנו אמרנו שאפשר גם להסביר כתר-מוחין-מדות. אכן, לפי הרמז ש-רגע היינו שם א-דני עם ד"פ שם בן⁷³ (שמות המלכות), ולפי דברי הרמ"ק שרגע היינו רגע יציאת הנשמה מהגוף, רגע שייך בעיקר למלכות ש"רגליה ירדות מות" (ובה סוד מלכי התהו ושבירתם, "ואלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום גו", כאשר כל אחד אמר "אנא אמלוך" שמזה נמשך "וימלך... וימת"). אם כך, אפשר להסביר ששעה היא בכתר, יום הוא הן במוחין ("שעשועים יום יום", ויום הכיפורים בפרט – כפירוש הרמ"ק – הוא בבינה) והן במדות (ששת ימי בראשית) ורגע במלכות. ואכן, יש מבנה – שמובא בחסידות – בו הכתר בפני עצמו, אחר כך יחידה מחכמה עד סיום ז"א, בסוד "יסוד אבא ארוך ומתסיים ביסוד ז"א", והמלכות שוב בפני עצמה. זהו הסדר של מאור-אור-זיו – כלל גדול אצל ר"ה בהרבה מאמרים, שמאור הוא כתר, אור כל הספירות מחכמה עד יסוד, וזיו הוא זיו השכינה, המלכות. אם נפרש ככה בעצם יש "שעה אחת", כתר; אחר כך שמונה ימים – שמונת ימי מילה, שכתוב בפירוש שהיום השמיני הוא בסוד "יסוד אבא וארוך ומתסיים ביסוד ז"א", כל ספירה "יומא חדא"; ואז רגעא חדא במלכות. יש רגע שהוא דיבור ("רגע כמימרא") השייך למלכות, ויש רגע שהוא "כהרף עין". צריך לומר שגם בחינת "כהרף עין" שייכת למלכות – בה יכולה להיות התחלפות מחיים למות כהרף עין. יכול להיות "בן לילה היה ובן לילה אבד". הרף עין הכוונה שלא הצלחתי לתפוס אותו – יש משהו במלכות שהשינויים כל כך מהירים שאי אפשר לתפוס אותם. זהו

⁷³ ראה לעיל הערה מג.

גדר המלכות. הרף עין גורם שלא יקלטו שהמציאות היא דיסקרטית. כשלא רואים את הרווח המציאות הופכת למישור אחד.

“מודה [בשעה] ועוזב [ביום] ירוחם [ברגע]”

יש אצלנו הקדמה חשובה שמסבירה את כל חלקי הזמן, מ”שית אלפי שנין הוי עלמא וחד חרוב” בכתר, “כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול” בחכמה, יובל בכינה, שמיטה היא דעת, אחר כך שנה-חדש-שבת-יום-שעה-חלק-רגע כנגד הז”ת:

כתר

שית אלפי שנין הוי עלמא

וחד חרוב

בינה

יובל

חכמה

אלף שנים בעיניך כיום

אתמול

דעת

שמיטה

גבורה

חדש

חסד

שנה

תפארת

שבת

הוד

שעה

נצח

יום

יסוד

חלק

מלכות

רגע

פרצוף מאד יסודי. העובדה שהחלק הגדול למעלה והקטן למטה אומרת שהפרצוף מדבר באורות שמאירים במדרגות אלה (לפי כלל הרבי הרש”ב, שאם החלק הגדול למעלה מדברים באורות ואם החלק הגדול למטה מדברים בכלים).

אם כן, יוצא ששבת כתפארת, נשמת התפארת (הדעת) היא השמיטה, “שבת להוי””, וגם בכתר יש בחינת שבת – “שית אלפי שנין הוי עלמא” וחד חרוב”. סיום הקו האמצעי, היסוד והמלכות, הם החלק והרגע. בפרצוף זה שעה-יום-רגע הם הוד-נצח-מלכות. מאד יפה, אומר שהתשובה מתחילה מהשעה של ההוד – הוידוי, וידוי דברים וחרטה על העבר. מהשעה עוברים ליום, הנצח – אפשר לפרש שהקבלה לעתיד, כמו החלטת הנצח, היא כבר יום. אחר כך הרגע יורד למלכות – שמצליח לבצע במציאות מה שהחליט. סימן – “מודה ועוזב

ירוחם". מודה – הוידוי, עוזב – קבלה לעתיד, ירוחם – גילוי ה' במציאות היינו הרגע שה' מקבל תשובתי ומרחם עלי במלכות.

אפשר להסביר עוד קצת: אמרנו שהרגע הוא "מרגוע לנפשו" – כתוב "נפש כי תחטא", במלכות, ובסוף צריך למצוא "מרגוע לנפשו". אפשר לומר שאחרי ה"מודה ועוזב" בא ה"ירוחם" – "מרגוע לנפשו" של המלכות. יותר – "מודה ועוזב" במעשה, מודה על העבירה שעשה ועוזב אותה, בהוד ונצח, אבל רגע זו עבודה שבאמת תלויה ברגע, על דרך "אשרי אדם לא יחשב הוי' לו עון", מודעות לרגע, שאם רגע אחד לא חשבתי על ה' זהו עון. זהו תיקון המלכות, תיקון ה'אני'. התכלית היא גם "ירוחם" וגם "מרגוע" וגם תיקון האגו – באותו רגע שהוא שוכח מה' הוא חושב על עצמו, הוא נעשה מרכז המציאות, ירחם ה'!, ואכן כאשר שב בתשובה על רגע זה – "ירוחם".

קצרים לשבוע פרשת ויצא

פרשת ויצא יום ראשון – תפלת ערבית

”וַיִּפְגַּע בְּמָקוֹם וַיִּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשָּׁמֶשׁ” – מכאן אומרים חז”ל שיעקב אבינו תיקן תפלת ערבית. והנה אומרת הגמרא ”תפלת ערבית רשות” – תפלות שחרית ומנחה הן חובה, אבל תפלת ערבית תלויה ברצון האדם.

הזמן של אור-היום נמשל להכרה ברורה ובהירה באור ה'. אז האדם יכול לרכז את המחשבה והכוונה בנוכחות ה' ולומר ”ברוך אתה...” אבל כאשר מגיע הערב, הכל מתערבב והחושך מכסה את הארץ, האדם מתכנס בתוך עצמו ואינו רואה את ה'. העולם הזה דומה ללילה - ובמיוחד העיסוק בדברי חול ורשות, כמו למשל עסק הפרנסה (מה שיעקב אבינו הולך לעשות). בתחום הרשות, קשה לדרוש מהאדם לפנות אל ה', הרי הוא נמצא במקום מרוחק שנראה כמו חלל ריק מנוכחות אלוקית, לא תורה ולא מצוה. לכן תפלת ערבית רשות. אבל ראו זה פלא: להלכה, עם ישראל קיבל עליו את תפלת ערבית כחובה. אנחנו בני יעקב אבינו שמתפלל גם בתוך החושך. גם בדברי החול והרשות אנחנו מוצאים את ה'. ”אכן יש ה' במקום הזה”.

פרשת ויצא יום שני – איזה יופי

”וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רַחֵל... וַיִּשְׁק יַעֲקֹב לְרַחֵל” זה סיפור של אהבה ממבט ראשון. יעקב אבינו חש שרחל אמנו היא הנפש התאומה שממתינה לו. בהמשך כתוב בתורה ”וַרַחֵל הָיְתָה יְפֹת תֶּאֱרָר וַיִּפֹּת מִרְאָהּ”. האם יעקב נמשך לרחל בגלל היופי שלה? אמנם כן. יש כאן נקודה עמוקה מאד, כפי שמסביר הרב המגיד ממעזריטש. המדה של יעקב אבינו היא תפארת, ”תפארת ישראל”. לכן יש לו רגישות מיוחדת לזהות נקודות של פאר ויופי בעולם. כאשר הוא רואה את היופי של רחל, יופי חיצוני שמשקף יופי פנימי, הוא מיד מזדהה עם היופי הזה ויודע שזה הזיווג שלו. ליעקב שייכת גם מדת האמת, כמו שנאמר ”תתן אמת ליעקב”. האמת באה מלמעלה, תובעת מאתנו 'להתיישר' לפי קנה המדה האלוקי. והיופי כאילו עולה מלמטה, משהו יפה בעולם תופס את העיניים שלנו. והנה יעקב מחבר את האמת והיופי וכך הוא מגיע לשלמות. והנה סימן יפה בגימטריא: אמת ועוד יפי = ישראל (השם שמבטא את מעלת יעקב אבינו).

פרשת ויצא יום שלישי – אהבת לאה

ראינו שבין יעקב אבינו ורחל אמנו יש אהבה ממבט ראשון. זו אהבה גלויה – רחל היא יפת תואר ויפת מראה, ויעקב מתקשר אליה בחלק הגלוי של הנשמה שלו, מה שהוא יודע ומכיר. בלשון הקבלה, רחל מייצגת את ספירת המלכות, העולם הגלוי ("עלמא דאתגליא"). לעומת זאת, את לאה אמנו מקבל יעקב שלא מדעתו, "ויהי בבקר והנה היא לאה". לא כתוב שיעקב אוהב את לאה, והיא מרגישה "שנואה" יחסית לרחל אחותה. ובכל זאת, דוקא מלאה נולדים רוב השבטים, וביניהם שבט הכהונה (לוי) והמלכות (יהודה). האמת היא שהקשר בין יעקב ולאה עמוק מאד, עד שיעקב עצמו אינו מודע אליו בהתחלה. לאה היא העולם הפנימי הנסתר ("עלמא דאתכסיא"), והיא בת-זוגו של החלק הפנימי הנסתר של יעקב. יותר מזה, לפי הקבלה, עיקר החיבור הוא בין ישראל ולאה, כלומר השם שנוסף ליעקב שמבטא את דרגתו העליונה. יעקב לא חשב שלאה היא בת זוגו, אבל ישראל אוהב מאד את לאה.

פרשת ויצא יום רביעי – הדודאים

ראובן מוצא דודאים בשדה ומביא אותם ללאה אמו. רחל מבקשת את הדודאים, ולאה נותנת לה אותם בתנאי שיעקב יבוא אליה. מסיפור זה נולד יששכר. מה סוד הדודאים? נשים לב שהמלה הזו מורכבת מ'דודים' ועוד אל"ף. דודים הוא כנוי לחתן ולכלה, כמו שמופיע הרבה בשיר השירים, "אני לדודי", "שתו ושכרו דודים", "שם אתן את דודי לך". במושגי הקבלה, "דודים" הוא חיבור בחינות חתן והכלה בעולם האצילות, שכולו אלוקי ללא תחושה של מציאות נפרדת. לעומת זאת, הדודאים הם "דודים קטנים", בדומה לילדים צעירים ומוכשרים. לפי הקבלה, הדודאים הם חיבור בין הבחינות השונות של חתן וכלה בעולמות התחתונים יותר, עולם היצירה ועולם העשייה. אבל דווקא מפני שהחיבור נעשה במישור נמוך יותר, יש בו גילוי ממקום מאד עליון, שעליו רומזת האות אל"ף (אלף היא פלא).

דודאים בגימטריא אדני. שם אדני עצמו מורכב מאותיות דין ואות אל"ף שממתיקה את הדין, כמו האל"ף במלה דודאים. הדודאים מעוררים אהבה ממקום עליון, והרמז המובהק לכך הוא **שדודאים** בגימטריא 5 פעמים אהבה, שהוא גם ערך המלה אהבה כאשר כותבים אותה בצורה הנקראת "פנים ואחור" – **א אה אהב אהבה אהבה הבה בה ה.**

פרשת ויצא יום חמישי – זקוק לקשר

”וְהָיָה הָעֶטְפִים לְלֶבֶן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב“. ברש”י מובא הפירוש: ”העטופים” – ”לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות בעורן וצמרן ואינן מתאוות להתיחם על ידי הזכרים. ”הקשורים” – ”אותן המתקשרות יחד למהר עיבורן“.

יעקב אבינו הוא צד הקדושה ולבן הארמי הוא צד הקליפה. ”העטופים ללבן” – המאפיין של הקליפה הוא הנטייה להתעטף בתוך עצמו, האדם חושב שדי לו בעצמו, הוא שלם ואינו זקוק לאף אחד שישלים אותו, יכול להשאר רווק נצחי (ולהנות מהכל בלי מחויבות). לעומת זאת, ”הקשורים ליעקב” – בצד של הקדושה יש משיכה ברורה להתקשרות עם הזולת. האדם יודע שהוא חסר וחלקי, ובמהותו הוא זקוק לקשר עם אדם נוסף. האיש זקוק לאשה והאשה זקוקה לאיש.

פרשת ויצא יום שישי – לב לבן

”וַיִּגְדַּב יַעֲקֹב אֶת לֵב לֶבֶן הָאֲרָמִי עַל בְּלֵי הַגִּיד לֹא כִּי בָרַח הוּא“. כאשר גונבים מלבן את אותיות לב, נותר לו רק נו”ן סופית שרומזת לנפילה.

יעקב אבינו לקח מלבן את הניצוצות הקדושים שהיו שבויים אצלו. זהו הלב של לבן. לאחר שהסתיים הביורור הזה, אין יותר מה להשאר, צריך לברוח מהר ומה שנשאר מהקליפה יפול מאליו (לאחר שיצאה ממנו החיות).

אחד הדברים שיעקב רכש אצל לבן הוא חכמת ההנהגה, שהרי רעיית הצאן היא הכנה למנהיגות, כמו שהיה גם אצל משה ורבינו דוד המלך. גם לאברהם ויצחק היה צאן, אבל היו להם רועי צאן ואילו יעקב נכנס בעובי הקורה ורעה את הצאן במסירות עשרים שנה.

אם כך, לב לבן הוא חכמת ניהול המדינה. לבן חשב שיעקב נמצא לגמרי אתו בהנהגת המדינה, ופתאום הוא מבין שהכל היה ’תרגיל’, בית ספר למנהיגות, ובאמת יעקב הולך לנהל מדינה משל עצמו כשהוא מצויד בחכמת ההנהגה, ”לב לבן“.